

GÖTEBORGS UNIVERSITET
EUROPAPROGRAMMET

Fin- eller populärkultur?

En studie om hur europeiska kulturhuvudstäder påverkas
av den kultursyn de möter i EU

Examensarbete i Europakunskap

Höstterminen 2013

Hanna Svensson

Handledare: *Christer Thörnqvist*

Förord

Regnig höstkväll och jag är på väg hem. Värmen inomhus lockar mig att gå snabbt, snabbare. Trots regnet ett öppet fönster som släpper ut toner som tillsammans formar Beethovens nionde symfoni. Det är här, med tonerna från lägenheten bakom fönstret, som tanken vilken ligger till grund för den här texten tar form. När jag i höstregnet associerar symfonin med den Europeiska Unionen såsom dess hymn, och samtidigt uppenbarar de många kulturella värderingar jag läser in i ett sådant traditionellt hymnval. Det gör mig nyfiken. Beethoven byts mot Grieg och tanken virvlar iväg, men såsom Beethoven inte försvinner när han slutar spelas försvinner inte heller funderingen över kultursyn i den Europeiska Unionen. Funderingen återupptas här, och ges utrymme att växa.

Innan dess vill jag emellertid rikta ett stort tack till min handledare Christer Thörnqvist, till mina intervjupersoner, och till alla er andra som under arbetsprocessen skänkt mig hjälp, stöd och glädje. Tack.

Abstract

Lately the EU has shown a growing interest in cultural policy and cultural investments. It is therefore relevant to outline EU's cultural views. This study highlights the issue by focusing on the EU's greatest cultural venture – the European Capitals of Culture (ECoC).

The study seeks to determine which cultural views that are perceived in the EU and how these influence the ECoC's cultural programmes. To reach this purpose, interviews were conducted with representatives from the upcoming ECoC's Marseille, Košice, Umeå and Riga. Furthermore, the study seeks to explain how and why the EU's cultural views contribute to maintain the fact that the ECoC's audience primarily consists of upper social classes.

The ECoC representatives prove together to perceive more 'high cultural' views in the EU. These do also, to varying degrees, influence the ECoC's cultural programmes. Finally the EU's cultural views, by influencing the ECoC's cultural programmes, seems to reinforce the fact that the ECoC's audience primarily consists of upper social classes. This because high culture is rather consumed by privileged then less privileged social groups.

Keywords: EU, European Capitals of Culture, culture, cultural views, cultural policy, cultural fields, high culture, popular culture, social classes.

Nyckelord: EU, europeiska kulturhuvudstäder, kultur, kultursyn, kulturpolitik, kulturella fält, finkultur, populärkultur, samhällsklasser.

Titel: Fin- eller populärkultur?

Författare: Hanna Svensson

Handledare: Christer Thörnqvist

Termin: VT 2013

Antal ord: 12 602

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	6
1.1 Problemformulering – varför studera kultursyn?.....	6
1.2 Syfte och forskningsfrågor.....	8
2. Teoretiskt ramverk.....	10
2.1. Kultur.....	10
2.2. Kulturella fält.....	11
2.3. Samhällsgruppers olika kulturella preferenser.....	12
3. Metod.....	14
3.1 Insamling av empiri.....	14
3.1.1 Kvalitativa informantintervjuer.....	14
3.1.2 Val av informanter.....	14
3.1.3 Intervjuguide.....	16
3.1.4 Genomförande.....	17
3.1.5 Etiska överväganden.....	18
3.2 Bearbetning av empiri.....	18
3.2.1 Med Grounded Theory som utgångspunkt.....	18
3.2.2 Analysinstrument – uppfattad kultursyn i EU.....	19
3.2.3 Analysinstrument – inverkan på kulturprogram.....	21
3.3 Reliabilitet och validitet.....	22
4. Bakgrundsinformation.....	23
4.1 Kultur i EU.....	23
4.2 Europeiska kulturhuvudstäder.....	23
5. Tidigare forskning.....	26
5.1 Kulturens betydelse för stärkt europeisk identitet.....	26
5.2 Kulturhuvudstädernas inriktning – kultur för vem.....	27
5.3 Tidigare förklaringar på kulturhuvudstäders ojämna sociala representation	29
6. Resultat.....	30
6.1 Kulturhuvudstädernas ursprungliga kulturella idéer.....	30
6.2 Uppfattningar om EU:s kultursyn.....	31
6.3 Kulturhuvudstäders hantering av EU:s uppfattade kultursyn.....	34
7. Analys.....	37
7.1 Uppfattad kultursyn i EU.....	37

7.2 Kultursynens inverkan på kulturprogram	39
7.3 EU:s kultursyn och kulturhuvudstäders sociala exkludering.....	41
8. Slutdiskussion.....	44
8.1 Slutsatser.....	44
8.2 Diskussion.....	45
8.3 Förslag till vidare forskning.....	46
Källförteckning.....	47
Bilaga 1. Intervjuguide.....	50

Figurförteckning

Figur 3.1 Uppfattad kultursyn i EU.....	20
Figur 3.2 Inverkan på kulturprogram.....	21
Figur 7.1 Uppfattad kultursyn i EU.....	37
Figur 7.2 Inverkan på kulturprogram.....	39

1. Inledning

1.1 Problemformulering – varför studera kultursyn?

Det kulturpolitiska kompetensområdet har länge varit ett känsligt ämne för den Europeiska Unionen (härefter EU), eftersom EU-inflytande här befaras inkräkta på medlemsstaters nationella identitet. Därför är det inte förvånande att det dröjde till Maastrichtfördraget innan EU fick begränsad fördragsstadgad kompetens på området.¹ Artikel 167 i fördragstexten slår bland annat fast att EU skall främja ett gemensamt europeiskt kulturarv samt Europas regionala mångfald. Kulturpolitiken förblev emellertid främst ett nationellt kompetensområde, kompletterat med stöd från EU vilket underställs subsidiaritetsprincipen.² Inte desto mindre ökar EU:s kulturella intresse, vilket aktualiserar forskningsområdet. Detta visar exempelvis den Europeiska Kommissionens (härefter Kommissionen) *Meddelande om en europeisk agenda för en kultur i en alltmer globaliserad värld*, vari EU bland annat understryker en önskan om intensifierat kultursamarbete samt att ”kulturen är ett oundgängligt inslag om man skall kunna uppnå EU:s strategiska mål välbefinnande, solidaritet och säkerhet”.³

Ett växande kulturellt fokus i EU gör det relevant att utkristallisera EU:s kultursyn⁴. EU:s kultursyn bör nämligen påverka vilka kulturprojekt som stöds. Vad kultur faktiskt *är* och *bör vara* omdebatteras emellertid sedan länge. En mycket grov indelning kan göras mellan kultur vilken inbegriper en grupps hela levnadsätt och kultur såsom artistiskt skapande.⁵ Gällande det andra alternativet uppstår i sin tur konflikter mellan kulturella värderingar, varav den kanske mest uppmärksammade är konflikten mellan så kallad populär- och finkultur.⁶ Konflikten kopplas också till sociala frågor utanför den artistiska sfären, eftersom den jämsides med artistiska värderingar kan sägas representera *vems* kultur samhället ska preferera: folkets eller övre klassers⁷. I EU uppfattas förutom skiljelinjen mellan kultur på nationell- och europeisk

1 Sassatelli, Monica (2008) ”European Cultural Space in the European Cities of Culture”. *European Societies* 10 (2):228-229.

2 KOM (2007) 242, *Meddelande om en europeisk agenda för en kultur i en alltmer globaliserad värld*, s. 4.; Kommissionen. (2012). *Article 167*. Hämtad 2012-11-25.

3 KOM (2007) 242, s. 3.

4 Med kultursyn åsyftas i studien genomgående kulturella preferenser. Preferenserna i sin tur uttrycks främst genom begreppen fin- respektive populärkultur.

5 Churchill, Helen, & Homfray, Mike (2008) ”European Capital of Culture: whose culture? Lesbian and gay culture in Liverpool”, i W. Coudenys (Red.), *Whose Culture(s)?*, s. 113.

6 Begreppen fin- och populärkultur definieras på s. 9 under rubriken 2.1 *Kultur*.

7 Begreppet "samhällets över klasser" är hämtat från Pierre Bourdieus terminologi och nyttjas i studien till följd av att stora delar av studieresultatet analyseras genom hans teorier. Emellertid skulle också begrepp såsom *samhällets mer privilegierade grupper* eller *medel- och överklass* kunna användas. Begreppet förklaras kort på s. 12 under rubriken 2.3 *Samhällsgruppers olika kulturella preferenser*.

nivå, även liknande skiljelinje mellan folklig kultur och ett europeiskt kulturarv.⁸

Trots att en tydlig definition från EU av kulturbegreppet efterfrågats, tycks EU söka undvika en sådan och definierar då nödvändigt kultur med mycket allomfattande termer.⁹ Detta exemplifieras i *Meddelande om en europeisk agenda för en kultur i en alltmer globaliserad värld* vari EU förklarar,

”Kultur” anses allmänt vara ett svårdefinierat begrepp. Det kan röra sig om konst och omfatta olika slags konstverk samt kulturprodukter och tjänster inom kultur. ”Kultur” har även en antropologisk betydelse. Det är grunden för en symbolvärld av betydelser, trosuppfattningar, värderingar och traditioner som uttrycks i språk, konst, religioner och myter. I den meningen spelar kultur en grundläggande roll i mänsklig utveckling och i den komplicerade väv som bildas av identiteter och vanor hos både individer och samhällen.¹⁰

Att EU efter att ha understrukt svårigheter i en begreppsdefinition ger en mycket allomfattande förklaring, gör att EU:s fördragsstadgade kulturella inflytande riskerar tolkas olika av olika aktörer och medlemsstater. Det är emellertid tydligt att EU:s kulturella verksamhet är starkt kopplad till skapandet av en gemensam europeisk identitet samt ekonomins kulturindustri. För att inte inkräkta på nationell identitet, är EU noga med att framhålla den kulturrikedom EU:s kulturella mångfald ger då ett gemensamt kulturarv omnämns. Detta vilket gett EU:s kulturpolitik det karaktäristiska signumet *enhet i mångfald*.¹¹

Genom studier av EU:s mest ambitiösa kulturprojekt, satsningen på europeiska kulturhuvudstäder (härefter kulturhuvudstäder), söker studien tydligare utkristallisera EU:s kultursyn.¹² Att just studieobjektet kulturhuvudstäder valts passar även då sociologen Monica Sassatelli menar att dessa både symboliskt och praktiskt är EU:s mest direkta försök att skapa en europeisk kultursfär samt avspeglar EU:s kulturella förehavanden och värderingar i stort. Satsningen understryker nämligen liksom EU:s generella kulturpolitik signumet *enhet i mångfald*.¹³ Förutom hänvisningar där *enhet i mångfald* betonas, såsom att kulturprogrammen i

8 Coudenys, Wim (2008) ”Whose culture are we talking about?”, i W. Coudenys (Red.), *Whose Culture(s)?*, s. 5-6.

9 Sassatelli, Monica (2008) s. 231.

10 KOM(2007) 242, s. 4.

11 Sassatelli, Monica (2008) s. 230-231.; Oerters, Kathrin, & Mittag, Jürgen (2008) ”European Capitals of Culture as incentives for local transformation and creative economies: tendencies – examples - assessments”, i W. Coudenys (Red.), *Whose Culture(s)?*, s. 80.

12 För tydlighets skull skall nämnas att kulturhuvudstäderna är EU:s mest ambitiösa kulturprojekt både gällande ekonomisk omfattning och internationell räckvidd.; Europeiska Gemenskaperna (2009) *European Capitals of Culture: the road to success. From 1985 to 2010*. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, s. 3.

13 Sassatelli, Monica (2008) s. 226, 234-235.

sammanhanget bör involvera stadens invånare samt ha både en europeisk- och regional dimension, tydliggör EU emellertid inte vad som kulturellt eftersöks. Kulturprogrammets utformning bestäms istället främst av kulturhuvudstäderna själva. Denna kulturella frihet menar EU är en utmaning, men också en rikedom vilken tillåter städer tillvarata egna förutsättningar.¹⁴ En utmaning uttrycker en EU-rapport vara det återkommande dilemmat om kulturella satsningar främst skall riktas mot ”mass- eller elitpublik; kvalitet eller kvantitet”.¹⁵ Eftersom kulturhuvudstäders publik till största delen visat sig bestå av samhällets övre klasser,¹⁶ är frågan om denna frihet leder till en större del så kallade finkulturella kulturval aktuell. Också EU själv problematiserar att kulturhuvudstäder oftast tilltalar en välutbildad och redan ”kultiverad” publik.¹⁷ Studien söker här uppdaga om kulturhuvudstädernas kulturella val avspeglar en av kulturhuvudstäder uppfattad kultursyn i EU, vilken bland annat kan yttra sig i preferenser för en viss kulturtyp. Då de kulturella hänvisningarna är vaga vid ansökningsprocessen vore det nämligen inte förvånande om kulturhuvudstadskandidater låter sina kulturprogram avspegla en uppfattad kultursyn i EU, som kan bedömas öka möjligheten att vinna titeln. Emellertid är det inte troligt att kulturhuvudstäders centrala aktörer utformar kulturprogram vilka inte alls överensstämmer med egen kultursyn. Kulturhuvudstäders centrala aktörer *måste* inte ta hänsyn till EU:s kultursyn, så länge kulturhuvudstädernas formella kriterier följs. Likartade kulturval under kulturhuvudstadsåren kan därför indikera en större konsensus om vilken kulturtyp kulturhuvudstadsarrangemang bör innehålla.

1.2 Syfte och forskningsfrågor

Studiens övergripande syfte är att genom studier av kulturhuvudstäder söka utkristallisera EU:s kultursyn. Andra studier med liknande fokus utgår ofta från hur välrepresenterade olika samhällsgrupper är *under* kulturhuvudstadsår.¹⁸ Den här studien önskar istället bidra till forskningsområdet från motsatt håll och istället studera hur kulturella val avgörs *inför* evenemanget. Studiens mer precisa syfte är att uppdaga hur kulturella val under kulturhuvudstadsåren 2013 och 2014 influeras av den kultursyn som uppfattas i EU. Detta

---

14 Europaparlamentets och rådets beslut nr 1622/2006/EG om inrättande av en gemenskapsåtgärd för evenemanget Europeisk kulturhuvudstad för åren 2007 till 2019.; Kommissionen, *Guide for cities applying for the title of European Capital of Culture*, s. 10, 36.; Palmer-Rae Associates (2004). *European Cities and Capitals of Culture Part 1*. Bryssel: Palmer-Rae Associates, s. 15.

15 Palmer, Robert, Richards, Greg & Dodd, Diane (2011) *European Cultural Capital Report 3*. Arnhem: Atlas, s 58

16 Fitjar, Rune D., Rommetvedt, Hilmar & Berg, Christin (2011) ”European Capitals of Culture: elitism or inclusion? The case of Stavanger 2008”. *International Journal of Cultural Policy* 19 (1): 11, 17.

17 Palmer-Rae Associates (2004) s. 20.

18 Exempelvis Fitjar, Rune D. Et al. (2011)

genom att studera vilken kultursyn företrädare för kulturhuvudstäder uppfattar i EU samt i vilken omfattning en sådan tycks påverka kulturhuvudstäders utformning. Med stöd i framtagna studieresultat önskar studien slutligen ge en delförklaring på varför majoriteten av kulturhuvudstäders publik består av samhällets övre klasser. Utifrån studiens syfte önskas följande forskningsfrågor besvaras:

- 1. Vilken kultursyn uppfattar företrädare för kulturhuvudstäder i EU?*
- 2. I hur hög omfattning bedöms uppfattad kultursyn i EU påverka kulturhuvudstäders kulturprogram?*
- 3. Hur kan EU:s kultursyn bidra till att förklara varför samhällets övre klasser utgör majoriteten av kulturhuvudstäders publik?*

2. Teoretiskt ramverk

2.1 Kultur

Som inledningen gav prov på är kulturbegreppet både mångfacetterat och svårdefinierat. Begreppets definition varierar mellan olika tider, diskurser och ämnesområden, och hänvisar exempelvis till biologisk odling, artistiska och konstnärliga uttryck, en populations levnadssätt, personliga karaktärsdrag eller en historiskt period. Således används kulturbegreppet både i tal om bakteriekultur, konstnärskultur, svensk kultur, kultiverade personer och tolvhundralets kultur.¹⁹ Kulturbegreppet har idag två huvudsakliga betydelser. En första socialantropologisk betydelse vilken åsyftar en populations hela levnadssätt som överförs från en generation till nästa. En andra humanistisk betydelse vilken istället avser konstnärligt skapande. I studiet av kulturpolitik, och därmed även kulturhuvudstäder, aktualiseras främst kulturbegreppets humanistiska betydelse.²⁰

Också angående kulturbegreppets humanistiska betydelse varierar definitionen något mellan olika diskurser och epoker. Exempelvis inbegrep begreppet under lång tid endast så kallade finkulturella artistiska och intellektuella uttryck, varefter definitionen emellertid breddats.²¹ Att mer ingående beskriva fin- och populärkultur blir här aktuellt. Svenska Akademiens Horace Engdahl belyser jämsides en begreppsbeskrivning fin- och populärkulturens decennielånga motsatsförhållande:

En flera hundra år gammal ordning förutsätter - eller förutsatte - att konsternas mest kvalificerade skapelser fordrar en kvalificerad, "bildad" publik som mottagare och att den seriösa kommunikationen på hög nivå mellan stora konstnärer och äkta kännare är oändligt mycket värdefullare än den breda publikens enklare glädjestunder. Detta hierarkiska betraktelsesätt var länge grunden för en kulturpolitik kring vilken det rådde stor enighet - en kulturpolitik som syftade till att stötta och bevara kulturyttringar som ansågs objektivt värdefulla trots att de inte var kommersiellt livskraftiga.²²

Med andra ord uttrycker begreppet finkultur en kulturtyp som ofta anses mer värdefull, kvalitativ, ”svår” och intellektuell, ofta uttryckt genom traditionella konstformer. Till finkulturen hör också modern och smalare kultur, vilka vanligtvis endast *kulturella* personer

---

19 Brooker, Peter (2003) "Culture", i *A Glossary of Cultural Theory*.

20 Engdahl, Horace (2006) "Horace Engdahl: Högkultur som subkultur?". *Sydsvenskan*. Hämtad 2012-12-23.

21 Brooker, Peter (2003)

22 Engdahl, Horace (2006)

uppskattar och konsumerar. Begreppet populärkultur i sin tur uttrycker snarare kommersiell och mindre traditionell kultur, vilken historiskt ofta tillskrivs lägre kulturellt värde. I linje med definitionerna gjordes (och görs fortfarande) skillnad mellan konstnärer i ordets ”sanna bemärkelse”, vilkas skapande ger uttryck för inre lidelse och ingivelse, och mer kommersiella konstnärer inriktade på att producera säljande konst.²³

Vilket Engdahls citat avspeglar debatteras idag begreppen fin- och populärkulturs aktualitet. Bland annat eftersom myndigheternas mål att med kulturella satsningar nå ut till hela samhället ofta tvingar anslagsberoende konstnärer att i viss mån anpassa sig till marknadens efterfrågan. En sådan anpassning gör gränsen mellan fin- och populärkultur mer vag. Samtidigt som många debattörer menar att uttrycken är förlegade, tycks det emellertid uppenbart att vissa kulturella uttryck fortfarande värdesätts högre än andra. Gamla definitioner om vad ”riktig” konst är och bör vara lever vidare.²⁴ Även om begreppens politiska korrekthet kan diskuteras, är de därför intressanta studieobjekt.

2.2 Kulturella fält

Pierre Bourdieu använder begreppet *fält* för att definiera ett ”system av relationer mellan positioner vilka besättes av människor och institutioner som strider om något för dem gemensamt”.²⁵ Det kan bland annat handla om kulturella, sociala eller maktrelaterade fält. Vardera fält innehar specifika uppsättningar regler och normer, vilka exempelvis bedömer vem som anses vara framgångsrik eller bör belönas respektive straffas utefter speciella sanktionssystem. I kulturens fält, vilket i sin tur är en del av de sociala fälten, återfinns mindre fält såsom konstens, filosofins, och litteraturens fält. Inom fälten pågår en ständig strid mellan exempelvis konstnärer, kulturdistributörer, konstkritiker, konstforskare samt institutioner såsom museer, universitet, bibliotek och kulturtidskrifter vari kulturella aktörer verkar. Striden kopplas till en kulturell hierarki gällande *vad* som ska räknas till god smak, konst och kvalitet inom den auktoriserade och dominerande kulturen, samt *vem* som har rätt att uttala sig om detta.²⁶ Bland annat sådana uttalanden formas av och formar fältspecifika orienteringspunkter i form av stilideal och värdehierarkier, som alla fältverksamma måste förhålla sig till i vad Bourdieu kallar fältets *rum för möjligheter*.²⁷ Exempelvis inom konstmuseifältet förklarar

23 Brooker, Peter (2003); Engdahl, Horace (2006)

24 Engdahl, Horace (2006)

25 Bourdieu, Pierre (2000). *Konstens regler*. Stockholm: Brutus Östlings bokförlag Symposion, s. 9.

26 Bourdieu, Pierre (2000) s. 9-10.

27 Broady, Donald (1998). ”Inledning”, i D. Broadys (Red.), *Kulturens Fält. En antologi* (s. 11-26). Göteborg:

konstvetaren Johan Ericstam att:

Man kan se 'konstscenen' som ett spel om ett antal positioner, förbundna med olika makt eller auktoritet att göra en röst hörd i den oändliga striden om vad som är god konst. Deltagarna i detta maktspel söker försäkra sig om en position som skänker rätten att uttala sig om konst. Konstmuseernas chefs- och intendentjänster är exempel på positioner förbundna med ett ansenligt inflytande när det gäller att legitimera en konstnär, ett konstverk, en skola eller stil.²⁸

På så vis talar Bourdieu om konst i dess humanistiska betydelse, och striden inom kulturens fält rör i mångt och mycket finkultur och finkulturella värden.

I tal om att visst kulturellt skapande räknas till god konst, smak och kvalitet, förutsätts motsatsens existens. Sålunda existerar det inom fältet för kulturell produktion konkurrerande värdehierarkier och olika läger. Fältet för kulturell produktion rymmer dels det högra *delfält i storskalig produktion* och dels det vänstra *delfält i begränsad produktion*. I delfältet i storskalig produktion ryms en kommersiell pol vari främst publika- och ekonomiska framgångar värdesätts (se populärkultur). I delfältet i begränsad produktion ryms istället en intellektuell pol vari främst ett högt så kallat *kulturellt kapital* värdesätts (se finkultur).²⁹ Det kulturella skapandet sker här för *konstens egen skull* med främsta mål att vinna konstnärskollegors uppskattning och erkännande. Här sker vidare en vad Bourdieu kallar ”omvänd ekonomi” vari andra drivkrafter än ekonomiska värdesätts såsom personligt intresse och hängivenhet. Till skillnad från resten av samhället nedvärderas kommersiell framgång tillsammans med andra ”världsliga” framgångsmått. I delfältet i begränsad produktion existerar också en andra polaritet vilken skiljer allmänt erkända genrer, verk och konstnärer med högt kulturellt kapital från icke-erkända avantgardistiska sådana med lägre kulturellt kapital.³⁰

2.3 Samhällsgruppers olika kulturella preferenser

Under föregående rubrik förklaras att en persons placering i det kulturella fältets hierarki beror på dennes innehav av *kulturellt kapital*. Sociologerna Oscar Engdahl och Bengt Larsson beskriver Bourdieus teori om kulturellt kapital med orden ”Det består huvudsakligen av en

---

Daidalos, s. 17-18.

28 Ericstam, Johan (1998). ”Konstmuseifältet”, i D. Broadys (Red.), *Kulturens Fält. En antologi* (s. 237-246). Göteborg: Daidalos.

29 Pierre Bourdieus teori om kulturellt kapital förklaras under nästkommande rubrik.

30 Broady, Donald (1998) s. 16-19; Bourdieu, Pierre (2000) s. 193, 17-18.

förtrolighet med det vi i Sverige kallar finkultur. Att känna till klassisk musik, konst, litteratur; att kunna föra sig i fina salonger och uttrycka sig kultiverat".³¹ Smak för kulturellt kapital utvecklas hos en person redan i tidig ålder, och kräver därmed i de flesta fall *rätt* härkomst.³² På så vis kopplas kulturellt kapitalinnehav till samhällets sociala stratifiering. Bourdieu menar nämligen att klasstillhörighet primärt avgörs av personens habitus (eller *livsstil*), vilket i sin tur till stor del avgörs av personens kulturella kapital. Bourdieu menar vidare att samhället är indelat i övre-, medel- och arbetande klasser, som alla har ett specifikt *klasshabitus*.³³ Här präglas arbetande klassers habitus av smak för livets nödvändigheter, vilket inte ger plats åt kulturella utsvävningar. Övre klasser å sin sida präglas snarare av kulturell distinktion från övriga klasser, bland annat genom att ge uttryck för högt kulturellt kapital. Detta beskrivs av Engdahl och Larsson "De med stort kulturellt kapital ägnar sig åt kulturellt avancerade och därför lika exkluderande levnads- och konsumtionsmönster".³⁴

I likhet med Bourdieu menar historikern Peter Burke att kultur avspeglas i människors uppträdanden. Också Burke kopplar vidare ihop olika samhällsklasser med olika kulturformer, genom att förklara att kultur,

ingår i men är inte identisk med den totala livsstilen. Beträffande folkkulturen [Burkes namn på vad studien kallar populärkultur] är det kanske bäst att inledningsvis definiera denna negativt som den inofficiella kulturen, icke-elitens kultur, kulturen hos de "underordnade klasserna".³⁵

---

31 Engdahl, Oskar, Larsson, Bengt (2011). *Sociologiska perspektiv*. Lund: Studentlitteratur, s. 244-245

32 Engdahl, Oskar, Larsson, Bengt (2011) s. 245

33 Engdahl, Oskar, Larsson, Bengt (2011) s. 252

34 Engdahl, Oskar, Larsson, Bengt (2011) s. 252

35 Burke, Peter (1983). *Folklig kultur i Europa 1500-1800*. Stockholm: Författarförlaget, s. 11

3. Metod

I följande metodkapitel beskriver en första del avvägningar gällande empiriskt material och hur detta samlats in, medan en andra beskriver hur insamlat material hanterats och analyserats.

3.1 Insamling av empiri

3.1.1 Kvalitativa informantintervjuer

För att sätta sig in i problemområdet studerades till en början för kulturhuvudstäder styrande dokument. Exempelvis studerades fördragstexter och utlåtanden från EU, Urvals- och Övervakningspanelen³⁶ (härmed tillsammans Panelerna) samt kulturhuvudstädernas kulturprogram. Forskningsfrågorna eftersöker däremot *uppfattad* kultursyn och intresserar sig därmed för personliga reflektioner och resonemang. Eftersom tidigare nämnda dokumentstudier inte lämpar sig för ändamålet, och inte heller annat empiriskt material påträffades vilket bedömdes kunna besvara frågeställningarna, samlades materialet in genom kvalitativa intervjuer. Kvalitativa intervjuer söker komplexa svar ur enkla frågeställningar, ur vilka intressanta resonemang, reaktioner, tankar och mönster förhoppningsvis växer fram. Genom att forskaren sätter sig in i intervjupersonens tankar i ämnet, söker forskaren på ett djupare plan förstå och tolka resonemang ur personens synvinkel.³⁷ Studiens intervjupersoner ses i första hand som *informanter*. Trots att intervjuaren önskar blottlägga de intervjuades uppfattningar och tankar, har dessa nämligen valts ut såsom företrädare för den *grupp* som arrangerar kulturhuvudstadsåret.³⁸

3.1.2 Val av informanter

Ett strategiskt informanturval gjordes vari informanter valdes ut såsom representanter för nästkommande kulturhuvudstadsår 2013 och 2014.³⁹ Med bakgrund av att forskningsfrågorna

---

36 I studien framkommer att stort fokus läggs på Panelernas uppfattade kultursyn jämsides med EU:s. Panelerna (som valts av EU:s institutioner) är nämligen den grupp från EU informanterna har mest kontakt med, och förväntas genom uttalanden mer konkret förmedla EU:s kultursyn till informanterna. Om det är ett rimligt antagande att EU:s institutioner nominerar panelmedlemmar vilka delar dessas kultursyn, kan huvuddelen av Panelerna göra anspråk på att avspegla EU:s institutioners kulturella värderingar i stort. En mer utförlig förklaring av Panelerna återfinns på s. 23 under rubriken *4.2 Europeiska kulturhuvudstäder*.

37 Trost, Jan (2010). *Kvalitativa intervjuer*. Lund: Studentlitteratur, s. 25,42.

38 Esaiasson, Peter et al. (2012) *Metodpraktikan*. Vällingby: Nordstedts Juridik, s. 269.

39 Kommissionen (2012). *Future european capitals of culture*. Hämtad 2012-11-22.

önskas besvaras genom kvalitativa intervjuer med kulturhuvudstäders centrala aktörer, anses åren passande eftersom de ännu inte är påbörjade men tidsmässigt närliggande. Centrala aktörerna bör på så vis vara mitt i arbetsprocessen och fortfarande ha aktuellt material tillgängligt samt fortfarande till och från ta EU:s uppfattade kultursyn i betänkande. Studiens tidsmässiga avgränsning aktualiseras ytterligare genom att dagens uttagningsregler för kulturhuvudstäder rör arrangemangen 2013 till 2019. De nya uttagningsreglerna har bland annat förändrat Panelernas uppsättning vilka i studien ses som huvudsaklig förmedlare av EU:s kultursyn.⁴⁰ Funderingen att undersöka också föregående kulturhuvudstadsår valdes därmed bort eftersom olika uppsättningar i Panelerna annars riskerade påverka studieresultaten samt göra studien rörig.

Vidare valdes informanterna ut till följd av att de representerat vinnande stad under kulturhuvudstäders uttagningsprocesser, samt att de fortfarande är aktiva under respektive kulturhuvudstads förberedelser. På så vis antogs informanterna både ha en uppfattning av EU:s kultursyn, och i och med att de följt hela arbetsprocessen vara medvetna om i hur stor grad en sådan influerat kulturhuvudstadens kulturella val. Alla informanter erhåller vidare mycket centrala positioner vid respektive kulturhuvudstadsarrangemang, vilket gör att de arbetar i nära kontakt med Panelerna. Dessutom ger de centrala positionerna dem översyn över stora delar av förberedelserna inför respektive stads kulturhuvudstadsår. Sammanlagt genomfördes, inberäknat tre testintervjuer, sju informantintervjuer.

Nämnas bör även att testintervjuer under urvalsprocessen genomfördes för att undersöka vilka personer som bar på intressanta upplysningar i ämnet. Under testintervjuerna intervjuades därför både representanter för Umeå (vinnande kulturhuvudstad) och Lund (kandiderade stad). Samtliga informanter gav intressanta reflektioner i ämnet, men eftersom Umeås representanter haft längre och tätare relation med Panelerna, ansågs ämnet bäst belysas med företrädare för vinnande kulturhuvudstäder. Det är emellertid omdebatterat huruvida testintervjuer bör användas då studiens resultat redovisas och analyseras. Eftersom testintervjuerna utfördes noggrant och gav ett rikt arbetsmaterial görs emellertid enligt Jan Trosts rekommendation bedömningen att de bör användas eftersom materialet tros berika resultatet.⁴¹ Intervjun med Lunds representant används därmed trots att staden inte vunnit kulturhuvudstadstiteln, och

---

40 Europaparlamentets och rådets beslut nr 1622/2006/EG;

Se en mer utförlig beskrivning av förändrade uttagningspremissor på s. 23 under rubriken *4.2 Europeiska kulturhuvudstäder*.

41 Trost, Jan (2010) s. 144.

urvalskriteriet på informanter frångås därmed i något.

Urvalspanelens *Report for the first monitoring and advisory meeting for the European Capitals of Culture 2013* respektive *2014*, visade vilka personer som varit mest aktiva under respektive kulturhuvudstads antagningsprocess.⁴² Respektive kulturhuvudstads hemsida visade i sin tur vilka av dessa som fortfarande var engagerade i projektet samt deras nuvarande position. Efter att lämpliga intervjupersoner valts ut skickades en intervjufrågan ut via e-post. Utvalda personer ombads här delta i en telefonintervju. Med tanke på att informanterna är verksamma på skilda platser i Europa vore nämligen andra intervjualternativ alltför komplicerade i en kandidatuppsats.

3.1.3 Intervjuguide

Inför intervjuerna konstruerades en intervjuguide (se bilaga 1), vilken i sig i hög grad var strukturerad eftersom dess frågeområden bestämts utifrån studiens syfte. Däremot ses frågorna som lågt strukturerade på så vis att svarsalternativen lämnats öppna att besvaras helt utefter informanternas vilja. Eftersom kvalitativa intervjuer ska följa intervjupersonernas tankegångar, utformades vidare intervjuguiden till att endast i låg grad vara standardiserad vari frågornas exakta formulering inte på förhand slås fast. En hög strukturering och låg standardisering tillät på så vis intervjuaren att ställa de frågor som passade utifrån intervjuguidens frågeområden i den ordning som föll sig naturlig för informanten, samtidigt som intervjun alltid höll sig inom ämnets ramar.⁴³ I intervjuguiden operationaliserades vidare kulturhuvudstadsföreträdares uppfattade kultursyn i EU till frågeområden angående hur informanten uppfattat kulturell efterfrågan och förväntan från EU och Panelerna. EU:s kulturella inverkan på kulturhuvudstäder operationaliserades i sin tur till frågeområden kring hur kulturella val påverkats av exempelvis kommentarer och visad uppskattning/skepticism.

För att säkerställa att intervjuguiden fungerade på önskvärt sätt utfördes tre provintervjuer med två representanter för Umeå 2014 och en representant för Lund. Provintervjuerna förväntades exempelvis uppdaga om någon intervjufråga utformats på ett svårförståeligt sätt och om guiden ledde fram till tillräckligt heltäckande svar på forskningsfrågorna. Trots att

42 The Monitoring and Advisory Panel for ECoC 2013 (2010). *Report for the first monitoring and advisory meeting for the European Capitals of Culture 2013*. Kommissionen, s 6.; The Monitoring and Advisory Panel for ECoC 2014 (2011). *Report for the first monitoring and advisory meeting for the European Capitals of Culture 2014*. Kommissionen, s. 7.

43 Trost, Jan (2010) s. 29-41, 71, 74.

intervjuguiden efter provintervjuerna kompletterades och förtydligades på vissa ställen, visade den sig i stort fungera väl.

3.1.4 Genomförande

Bortsett från testintervjuerna intervjuades två representanter från Marseille 2013, och en representant vardera från Košice 2013 och Riga 2014. Innan intervjuernas början upplystes informanterna om sammanhanget vari intervjumaterialet skulle användas samt informantens rättighet att avsluta intervjun om den så önskar.⁴⁴ Intervjuerna, varav flertalet hölls på engelska, spelades in, vilket ingen informant hade något emot. Intervjuerna transkriberades direkt efter genomförandet, samtidigt som intervjuarens intryck av intervjun skrevs ner.

Intervjuguiden fungerade väl i sin helhet, efter att vissa delar ändats efter provintervjuerna. Som avsett lät intervjuaren informanterna under intervjuns gång själva styra samtalet, varefter frågor formulerades och ställdes på ett neutralt sätt för att förhindra att informantens svar styrdes utefter intervjuarens egna åsikter.⁴⁵ Vidare sökte intervjuaren ställa jordnära och konkreta frågor, vilka riktade in sig på händelser och handlingar snarare än känslor.⁴⁶ Att konkreta och enkla frågor ställdes var även fördelaktigt med tanke på att flertalet intervjuer hölls på engelska vilket varken är informanternas eller intervjuarens modersmål. Sammanfattningsvis gav intervjuguidens frågeområden i de flesta intervjuerna rika svar på studiens forskningsfrågor.

Även om intervjuerna hölls relativt korta blev det tyvärr i flera fall tydligt att telefonintervjuer inte är optimalt vid kvalitativa intervjuer. Både intervjuare och informant går i sådana miste om den andres minspel och att informanten inte vet med vem hen pratar uppfattades göra personen mindre motiverad att ge uttömmande svar. Efter att detta beteende uppdagats sökte intervjuaren ställa de viktigaste frågorna på ett tidigt intervjustadium. Detta gjorde att intervjuerna sammantaget ändå gav rika och uttömmande svar på studiens ämne. Intervjuaren fick också intrycket av att den för kvalitativa intervjuer viktiga förtroendefulla relationen mellan informant och intervjuare var svårare att skapa på telefon än i verkliga livet.⁴⁷ Speciellt i ett fall upplevdes misslyckandet att skapa en sådan relation påverka vilka frågor som av

---

44 Trost, Jan (2010) s. 63.

45 Trost, Jan (2010) s. 52.

46 Trost, Jan (2010) s. 55-56, 90.

47 Trost, Jan (2010) s. 90-91.

informanten ansågs känsliga. I detta fall upplevdes informanten anse att hen skulle *baktala* EU och Övervakningspanelen genom att ge uttryck för dessas kultursyn, vilket ledde till mindre uttömmande svar.

3.1.5 Etiska överväganden

Trots att forskningsmässiga framsteg är viktiga för samhällsutvecklingen, bör forskare skydda deltagande personers integritet. Därför eftersträvar naturligtvis studien att följa de *forskningsetiska principerna*.⁴⁸ I den här studien har främst *konfidentialitetskravet* gällande informanternas identitet noga övervägts. Inte minst eftersom en informant uppfattades anse att vissa intervjufrågor var av känslig natur. Trots att informanterna godkände publiceringen av deras namn och att sådana gett ytterligare tyngd till studien, hemlighålls därför intervjupersonernas identiteter. Identiteten är inte heller i informanthänseende viktig, eftersom informantsvaren representerar kulturhuvudstadsgruppens- snarare än personliga tankar. Ändå finns risk att insatta personer listar ut deltagarnas namn, eftersom dessa valts utifrån en mycket liten population. Här bör understrykas att konfidentialitetskravet inte är absolut, och vid betänkligheter bör forskaren avväga studiens samhällsnytta mot eventuella negativa konsekvenser för intervjupersonerna.⁴⁹ EU:s kultursyn ses här som ett viktigt studieområde, och informanterna bör inte genom studien råka ut för negativa konsekvenser. Informanterna har också, trots allt, godkänt att deras namn publiceras.

3.2 Bearbetning av empiri

3.2.1 Med Grounded Theory som utgångspunkt

Eftersom mycket begränsad tidigare forskning kring studieområdet *kultursyn i EU* påträffades, belyser studien till stora delar nya områdesaspekter. I sådant syfte tar studiens analysmetod avstamp i tekniker inom *Grounded Theory*. Grounded Theory tillåter utvecklandet av egna hypoteser, och är således inte minst användbar inom studieområden vari redan tydligt utvecklade teorier inte finns att tillgå.⁵⁰

---

48 Vetenskapsrådet (2002). *Forskningsetiska Principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Vetenskapsrådet, s. 5.

49 Vetenskapsrådet (2002) s. 5.

50 Esaiasson, Peter et. al. (2012) s. 127-128.

I linje med Grounded Theorys tekniker utgick studien till en början vare sig från redan framtagen teori eller fasta forskningsfrågor. Istället tog studien avstamp i det bredare problemområdet *EU:s kultursyn*. Genom att utgå från ett så pass brett perspektiv, hålls studiens inställning till materialet öppen. Om teorivalet istället gjorts på förhand bedöms risken nämligen stor att resultatet baseras på förutfattade meningar om svar senare informanter förväntades ge, vilka inte nödvändigtvis överensstämmer med verkligheten. Att analys genom Grounded Theory med andra ord inte söker bekräfta redan framtagna teorier, innebär emellertid inte att redan framtagen teori efter empirisk insamling inte kan användas för att analysera uppmärksammade fenomen och mönster.⁵¹

Enligt Grounded Theorys tekniker samlades studiens empiriska material in stegvis. Till en början utfördes testintervjuer utefter en mycket öppen intervjuguide med informanter vilka förväntades kunna belysa studiens problemområde. Testintervjuerna belyste intressanta aspekter av studieområdet, kring vilka både mönster växte fram och tydliga forskningsfrågor kunde formuleras. För att närmare undersöka sådana mönster och forskningsfrågor anpassades intervjuguiden efter dessa och representanter för ytterligare tre kulturhuvudstäder intervjuades. Belysas bör emellertid att ändringarna i analysguiden var relativt få, och att intervjuresultaten under test- och senare intervjuer i stort tar upp samma ämnen vilket medför att de utan problem kan analyseras tillsammans. Med sådant parallellt empiriskt- och analytiskt arbete vari slutsatser dras utefter egna observationer, får forskningen vidare en mycket induktiv karaktär. Slutligen skall poängteras att studiens totalt sju intervjuer inte kan sägas uppfylla den teoretiska mättnad Grounded Theory efterfrågar vid framtagning av hållbara teorier.⁵² Eftersom studien därmed snarare belyser hypoteser och tendenser är inte studiens slutsatser generaliserbara. Studien förväntas ändå visa på intressanta tendenser i kulturhuvudstads-sammanhang vilka förutom i EU möjligen också figurerar i andra institutioner.

3.2.2 Analysinstrument - uppfattad kultursyn i EU

För att söka svar på vilken kultursyn företrädare för kulturhuvudstäder uppfattar i EU, visade sig Bourdieus teori om *fältet för kulturell produktion* användbar (Figur 3.1 Uppfattad kultursyn i EU).⁵³ . Eftersom få informanter tros använda den mer teoretiska definitionen *kultursyn* under

---

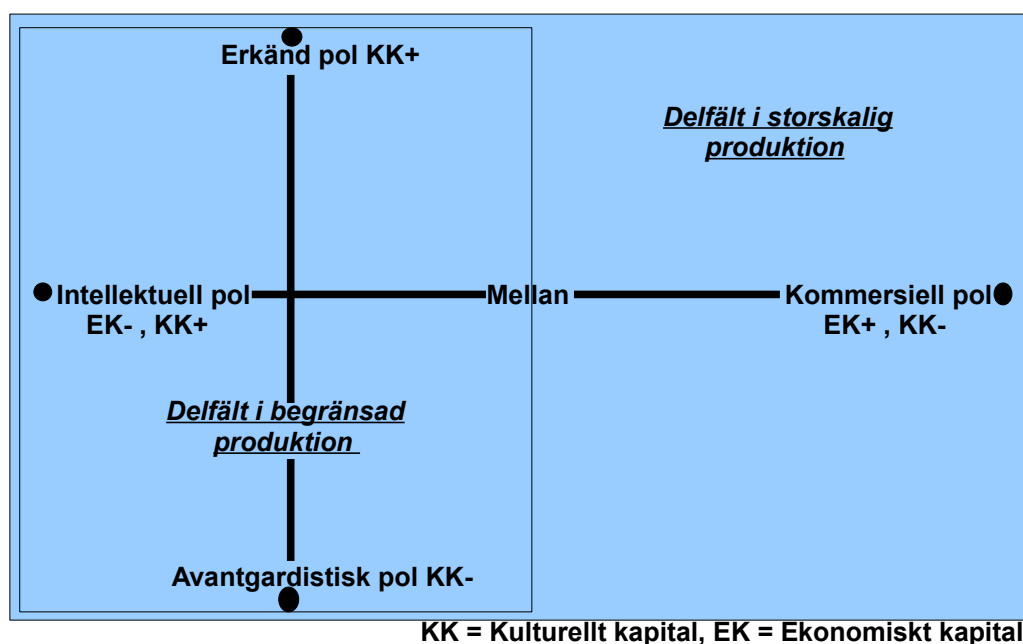
51 Esaiasson, Peter, et al. (2012) s. 127-128.

52 Esaiasson, Peter et al. (2012) s. 127-128.

53 *Figur 3.1 Uppfattad kultursyn i EU* är en något förändrad version av Bourdieus egna figurer av fältet för kulturell produktion, vilka återfinns på s. 193 och 18 i Bourdieu, Pierre (2000).

intervjuerna, översätts *kultursyn* här till den empiriskt operationella indikatorn *kulturell produktion EU uppskattat/inte uppskattat*. Då empiriska informantintervjuer påvisar att EU uppskattat eller inte uppskattat en viss typ av kulturell produktion vid kulturhuvudstadsarrangemang, redovisas detta under fältet för kulturell produktions *intellektuella-, kommersiella-, erkända- eller avantgardistiska* pol. I fall då kulturell produktion vare sig har intellektuell eller kommersiell riktning, placeras den i en för studien specifik *mellankategori*. För att alla kulturhuvudstäders uppfattningar ska ta lika stor plats i analysverktyget, har tre koncept från vardera stad angående EU:s främsta uppskattnings-/icke-uppskattningsområden inkluderats. Vid fall av flera produktioner under samma pol sker placering utan inbördes ordning. Efter att kulturella produktioner vilka uppskattats/inte uppskattats av EU lagts in under figurens poler, förväntas en preferens för ett av fältets delfält kunna läsas ut. Medan preferens för *delfält i begränsad produktion* här härleds till en mer finkulturell kultursyn hos EU, härleds preferens för *delfält i storskalig produktion* till en mer populärkulturell kultursyn.

Figur 3.1 Uppfattad kultursyn i EU

För att under fältets poler kunna placera kulturell produktion vilken uppskattas/icke uppskattas av EU, jämförs på ett så objektivt sätt som möjligt produktionens specifika egenskaper med Bourdieus teoretiska förklaring av respektive pol. På så vis avgör i första hand den kulturella produktionens grad av kulturellt kapital (*god konst, smak och kvalitet*) i vilket delfält produktionen placeras. Om produktionen snarare än ett högt kulturellt kapital avspeglar ett intresse av publika- och ekonomiska framgångar, bör produktionen placeras i *delfält i*

storskalig produktion. Placeringen sker vidare under den kommersiella polen, vilken är delfältets enda.⁵⁴

Om produktionen istället avspeglar en hög grad av kulturellt kapital, bör placeringen ske i *delfält i begränsad produktion*. Inom delfältet placeras produktionen vidare under delfältets ”utgångspol”, den intellektuella polen, om produktionen varken kan sägas vara avantgardistisk- eller erkänd. Om produktionen däremot är avantgardistisk och nyskapande placeras den under den avantgardistiska polen. Om produktionen istället berör redan erkända och traditionella kulturformer med (än) högre kulturellt kapital sker placeringen under den erkända polen.⁵⁵

3.2.3 Analysinstrument – Påverkan på kulturprogram

I arbetet med att utvärdera hur stor inverkan uppfattad kultursyn i EU har på kulturhuvudstädernas kulturprogram, appliceras empiriskt framtaget material i figur 3.2 Inverkan på kulturprogram. På så vis ska analysverktyget tydliggöra i vilken grad och riktning de olika kulturhuvudstäderna påverkats.

Figur 3.2 Inverkan på kulturprogram

	Marseille	Košice	Lund	Umeå	Riga
Ursprungliga kulturella idéer					
Kommentarer från EU					
Ändringar					
Förändringsgrad*					

*Bedöms angående styrka (hög/låg förändring) samt i aktuella fall riktning (intellektuell/kommersiell-/erkänd-/avantgardistisk förändring).

För att fylla i analysinstrumentet, placeras uttalanden från kulturhuvudstäders företrädare utefter ämne in under respektive kulturhuvudstads kolumn. En förutsättning för att ta reda på kulturhuvudstäders förändringsgrad och riktning är att veta vilka idéer respektive stads kulturprogram ursprungligen planerades utefter. Sådana förs in under rubriken *Ursprungliga kulturella idéer*. De kommentarer kulturhuvudstäderna fått angående sådana ursprungliga idéer placeras vidare in under rubriken *Kommentarer från EU*. *Från EU* betyder i realiteten kommentarer från Panelerna, vilka här ses som förmedlare av EU:s kultursyn. Under rubriken *Ändringar* placeras vidare förändringar i kulturprogrammen kulturhuvudstäder genomfört efter

54 Broady, Donald (1998) s. 16-19; Bourdieu, Pierre (2000) s. 193, 17-18.

55 Broady, Donald (1998) s. 16-19; Bourdieu, Pierre (2000) s. 193, 17-18.

kommentarer från EU-håll. Slutligen görs under rubriken *Förändringsgrad* en bedömning angående i vilken *styrka* och *riktning* de olika kulturhuvudstädernas kulturprogram anpassats efter uppfattad kultursyn i EU. Förändringsgradens *styrka* anges med utgångspunkt i tidigare rubriker i de fasta svarsalternativen *hög* eller *låg*. Förändringens *riktning* bestäms istället i aktuella fall genom att förändringarna appliceras på Pierre Bourdieus kulturella polsystem inom det kulturella produktionsfältet.⁵⁶ Här avgörs om förändringens riktning snarast har gått i intellektuell-, kommersiell-, erkänd-, eller avantgardistisk riktning.

3.3 Reliabilitet och validitet

Den här studien eftersträvar reliabilitet och trovärdighet, bland annat genom att relevant empiri på ett noggrant sätt samlats in och hederligt använts för att besvara frågeställningarna. Att frågorna besvarats på ett hederligt sätt innebär bland annat att intervjuaren eftersträvat att intervjuerna utförts, redovisats och analyserats på ett neutralt sätt som inte färgas av egna åsikter och tankar. För att ytterligare stärka reliabiliteten sökte studien motverka slarvfel. Detta genom att intervjuerna spelades in samt transkriberades direkt efter att de utförts för att säkerhetsställa att material inte transformeras eller glöms bort.⁵⁷ Studien har också arbetat med validiteten genom att under intervjuerna söka operationalisera studiens mer teoretiska forskningsfrågor till konkreta och lättförståeliga informantfrågor vilka resulterar i empiriska indikatorer till analysen.⁵⁸

Eftersom intervjupersonerna i informantrollen ses som företrädare för den grupp som arrangerar kulturhuvudstadsåret, är en källkritisk granskning aktuell. En källkritisk granskning aktualiseras inte minst av att en informants svar uppfattas ha begränsats av känslan att baktala EU och Panelerna. I fallet blir främst informantens tendens aktuell, eftersom denne misstänks ha friserat sanningen till följd av lojalitet mot organisationerna.⁵⁹ Eftersom informanten uttryckte sig mycket politiskt korrekt och jag i dagens kulturvärld vågar påstå att politisk korrekthet innebär att alla samhällsgrupper bör inkluderas i liknande arrangemang, hindrades informanten eventuellt uttrycka en möjlig dragning åt finkulturen. Tendensen söker studien motverka genom att eventuell tendens hålls i minnet vid materialgenomgången, samt genom att de olika informanternas resonering kring uppfattad kultursyn i EU vägs mot varandra.

---

56 Beskrivs på s. 11 under rubriken 2.2. *Kulturella fält*.

57 Trost, Jan (2010) s. 133-134.; Esaiasson, Peter et al. (2012) s. 63.

58 Esaiasson, Peter et al. (2012) s. 57-58, 63.

59 Esaiasson, Peter et al. (2012) s. 285-286.

4. Bakgrundsinformation

4.1 Kultur i EU

Såsom inledningen gav prov på definieras kulturbegreppet av EU mycket brett, vilket riskerar otydliggöra EU:s kulturella uppdrag. Samtidigt har Kommissionen tillsammans med medlemsstaternas kulturministrar i Europeiska unionens råd (härefter Ministerrådet) under de senaste sju åren flerdubblat sina kulturpolitiska förehavanden.⁶⁰ Fördragstextens artikel 167 förmedlar att EU skall stödja medlemsstaters kulturella arbete genom att uppmärksamma ett gemensamt europeiskt kulturarv samtidigt som regional mångfald respekteras och markeras. Detta vilket gjort att EU:s kulturpolitik karakteristiskt beskrivs med frasen ”*enhet i mångfald*”. Kulturområdet är emellertid främst en nationell angelägenhet, vilken EU ska komplettera. EU saknar därmed egen beslutsrätt på området och beslut fattas enligt subsidiaritetsprincipen. Enligt fördragstexten skall EU främja medlemsstaters kulturella samarbete genom att stödja kunskapsspridning om de europeiska folkens historia och kultur, bevarandet av det europeiska kulturarvet, kulturella utbyten samt artistisk aktivitet. Slutligen ska EU söka kulturella samarbeten med internationella organisationer och icke-medlemsländer, samt synliggöra kulturella aspekter även i sitt arbete med andra fördragsartiklar.⁶¹

Verkställandet av artikel 167 sker främst genom de två verksamhetsgrenarna Europeisk agenda för kultur och Kulturprogrammet. Europeisk agenda för kultur, som lanserades 2007 av Ministerrådet, söker huvudsakligen främja interkulturell dialog och kulturell mångfald, kreativitet genom kultur samt kultur som en del av EU:s relationer med icke-medlemsländer. Kulturprogrammet i sin tur har till uppgift att verkställa EU:s kulturprogram 2007-2013. Detta program finansierar projekt vilka främjar interkulturell dialog samt transnationell mobilitet av kulturella varor och aktörer. Kulturprogrammet delar varje år ut ett antal europeiska priser och utmärkelser, varav valet av kulturhuvudstäder är det främsta.⁶²

4.2 Europeiska kulturhuvudstäder

Fokus på Europas regionala mångfald och gemensamma kulturarv är ett genomgående drag i

---

60 ESSnet Culture (2012) European Statistical System Network on Culture Final Report. Luxemburg: ESSnet Culture, s. 18, 30.

61 Kommissionen (2012). *Article 167*; Kommissionen (2012). *Cultural Heritage*. Hämtad 2012-11-25.

62 Kommissionen (2012). *The Units*. Hämtad 2012-11-25.

EU:s kulturpolitik. Så även i EU:s mest ambitiösa kulturprojekt med kulturhuvudstäder, vari städer ges möjlighet att under ett års tid belysa regionens specifika kultur i en europeisk kontext.⁶³ Förutom årets kulturella verksamhet, medför inte sällan utnämningen långsiktiga positiva effekter i form av ökad turism, internationell status och kulturell aktivitet.⁶⁴

Kulturhuvudstädernas historia tar sin början i den grekiska kulturministerns Melina Mercouris välciterade uttalande ”It is time for our voice to be heard as loud as that of the technocrats. Culture, art and creativity are no less important than technology, commerce and economy”.⁶⁵ Som svar lanserades satsningen på kulturhuvudstäder 1985 såsom ett mellanstatligt projekt av Ministerrådet. Till en början utnämndes främst redan kulturellt profilerade städer till titeln, vilkas program huvudsakligen präglades av finkultur. På 1990-talet förändrades emellertid detta, då utnämningen i hög utsträckning istället tilldelades städer som kompletterade ett svagare kulturellt anseende med intressanta kulturella visioner. Mindre självklara val uppenbarade de tillgångar utnämningen medförde, vilket gav kulturhuvudstäder ett större ekonomiskt fokus.⁶⁶

Satsningen på kulturhuvudstäder genomgick 1999 en större förändring på initiativ av Europaparlamentet (härefter EP) och Ministerrådet, varigenom projektet ändrade status till *Gemenskapsåtgärd*. Uttagningsprocessens transparens och förutsägbarhet ökade, och tydliga kriterier som kandiderande städer skulle uppfylla fastslogs. Vidare utsågs en panel att välja ut kulturhuvudstäder, bestående av sju oberoende kulturexperter varav två utsågs av vardera Kommissionen, Ministerrådet och EP, medan en nominerades av Regionkommittén.⁶⁷ Beslutet medförde även att en stads omgivande region kunde inkluderas i kulturhuvudstadsåret samt att möjligheten gavs till icke-medlemsstater att kandidera. Häromkring började många kulturhuvudstäder mer aktivt rikta satsningar till samhällets olika grupper för att nå ut till större delar av stadens befolkning.⁶⁸

1999 års beslut förändrades emellertid 2006 efter beslut av Ministerrådet och EP, och gäller i

---

63 Rampton, James, McDonald, Neil, Mozuraityte (2011) *Interim evaluation of selection and monitoring procedures of European Capitals of Culture (ECoC) 2010-2016 Final Report*. ECORYS, s. 1.; Europeiska Gemenskaperna (2009) *European Capitals of Culture: the road to success. From 1985 to 2010*. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, s. 3.

64 Palmer-Rae Associates (2004) s. 14.

65 Delborge, Marc (2008) ”The European Capitals of Culture, their past, the future of Europe and the actual European awareness policy: the cases of Salamanca and Bruges”, i W. Coudenys (Red.), *Whose Culture(s)?*, s. 15-16.

66 Oerters, Kathrin, & Mittag, Jürgen (2008) s. 71-75.

67 Rampton, James et al. (2011) s. 1, 26-28.

68 Oerters, Kathrin, & Mittag, Jürgen (2008) s. 75-79.; Palmer-Rae Associates (2004) s. 43.

sin helhet för kulturhuvudstadsåren 2013 till 2019. Efter roterande schema delar därefter två medlemsstater på kulturhuvudstadstiteln varje år. Under uttagningsprocessen uppmanas intresserade städer från aktuella länder sex år innan själva kulturhuvudstadsåret skicka in ansökningar, varefter ett första kulturhuvudstadsurval görs av en panel bestående av tretton oberoende experter varav sex väljs av aktuell medlemsstat och sju väljs av EU:s institutioner efter samma uppdelning som i beslutet 1999 (Urvalspanelen). Här sorteras kandidater bort som inte anses uppfylla kulturarrangemangets explicita kriterier.⁶⁹ De två huvudsakliga kriterierna är ”den europeiska dimensionen” vilken understryker ett gemensamt europeiskt kulturarv och medlemsstaternas kulturella samarbete, samt ”stad och medborgare” som eftersträvar att få både stadens och andra medlemsstaters invånare aktiva under kulturhuvudstadsåret.⁷⁰ Urvalspanelen bedömer sedan hur väl resterande städer uppfyller dessa explicita kriterier, men har även uppmärksammat väga in en del implicita kriterier i bedömningen såsom ekonomiska och infrastrukturella förutsättningar samt kulturprogrammets övriga utformning. Detta leder slutligen fram till en sista uttagning vari en kulturhuvudstad utannonseras av Ministerrådet, efter rekommendation från Urvalspanelen, aktuell medlemsstat, EP och Kommissionen. Den valda kulturhuvudstadens övervakas sedan fram till kulturhuvudstadsårets verkställande av de personer i Urvalspanelen som valts ut av de europeiska institutionerna samt i vissa fall av en representant för aktuellt land (Övervakningspanelen). Officiella vägledningsmöten sker två gånger, under vilka Övervakningspanelen ger råd och stöd under förberedelserna samt ser till att de kriterier kulturhuvudstaden åtagit sig att uppfylla uppfylls. Om en kulturhuvudstad följt Övervakningspanelens råd samt kulturhuvudstadsarrangemangets specifika kriterier, tilldelas den Melina Mercouri-priset värt 1,5 miljoner euro.⁷¹ Beslutet 2006 träder ur kraft 2019, och ett nytt beslut om kulturhuvudstädernas framtida arrangemang tas 2013.⁷²

---

69 Europaparlamentets och rådets beslut nr 1622/2006/EG

70 Rampton, James et al. (2011) s. 9.

71 Europaparlamentets och rådets beslut nr 1622/2006/EG; Rampton, James et al. (2011) s. i-iii, 29-31.

72 COM(2012) 407. *Proposal for a decision of the European Parliament and the Council establishing a Union action for the European Capitals of Culture for the years 2020 to 2033*, s. 2.

5. Tidigare forskning

5.1 Kulturens betydelse för stärkt europeisk identitet

En gemensam identitet, ofta formad genom gemensam kultur och historia, kopplas fortfarande främst samman med nationalstaten.⁷³ Statsvetaren Michael Bruter menar att en politisk gemenskaps överlevnad förutsätter att projektet legitimeras genom att medborgare identifierar sig med det. I ett alltmer globaliserat samhälle blir en nationsbunden identitet emellertid föråldrad och riskerar hindra utvecklingen av nationsöverskridande identiteter. Bruter menar dock att en ny identitet inte måste innebära att en annan går förlorad, utan att de ofta existerar sida vid sida.⁷⁴ Trots detta gjorde rädslan för inkräktan på nationell identitet att en fördragsstadgad kulturell kompetens för EU dröjde till och med Maastrichtfördraget.

Trots fördraget förblev kulturpolitiken känslig, vilket återspeglas i EU:s försiktighet att tydligt definiera kulturbegreppet samt att tala om ett europeiskt *enhetligt* kulturarv utan att understryka en berikande *mångfald*.⁷⁵ Monica Sassatelli menar att kulturhuvudstäderna inte minst avspeglar EU:s *enhet i mångfald* genom möjligheten att tolka de gemensamma riktlinjerna efter egna förutsättningar. I denna öppenhet för olikhet menar också Sassatelli att en viktig skillnad ligger mellan en mer kulturellt allomfattande europeiseringsprocess och nationalisering. Samtidigt menar hon att kulturhuvudstäderna både symboliskt och praktiskt är EU:s mest direkta försök att bygga en europeisk kultursfär, och att kultur- och identitetsskapande i EU är tätt sammanknytt.⁷⁶

Att EU aldrig förbisett kulturens förmåga att skapa gemensam identitet och solidaritet uttrycks genom Jean Monnets (påstått sanna) citat ”if we were to do it all over again, we would start with culture”.⁷⁷ Som bekant fokuserade EU istället på politisk och ekonomisk integration, vilken ständigt föregått den kulturella. EU:s politiska legitimitet har emellertid länge uppmärksammas vara bristfällig, vilket resulterat i ett demokratiskt underskott. För att

---

73 Sassatelli, Monica (2008) s. 233.

74 Bruter, Michael (2005) *Citizens of Europe? The Emergence of a Mass European Identity*. Hampshire: Palgrave Macmillan, s. 1, 16, 19.

75 Sassatelli, Monica (2008) s. 227-233.

76 Sassatelli, Monica (2008) s. 226, 236.

77 Oenighet råder angående om citatet är falskt eller konstruerat. Oberoende av citatets äkthet ger det emellertid upphov till intressanta resonemang angående *vad som kunnat vara*, med tanke på att ett ekonomiskt fokus i EU dominerat sedan start. Att just Monnet såsom en av de främsta företrädarna för ekonomiskt fokus menas ha yttrat orden, ger ytterligare effekt åt citatet.; Sassatelli, Monica (2008) s. 227.

motverka detta och således möjliggöra ytterligare politisk integration har EU från och med 1980-talet sökt förbättra relationen med medborgarna genom diverse projekt.⁷⁸ Inte minst genom kulturpolitiska satsningar vilka (såsom inledningen visar) under senare tid intensifierats. Medlemsstaters stärkta integration i EU-projektet nödvändiggör med andra ord satsningar på stärkt europeisk identitet. Också Sassatelli, tillsammans med EU, understryker just nödvändigheten av att den europeiska identiteten och sammanhållningen stärks om EU-medborgare ska acceptera ytterligare europeisk integration.⁷⁹ Stärkt identitetsarbete märks enligt Sassatelli inte minst genom att EU:s karaktäristiska balans mellan kulturell *enhet* och *mångfald* tycks rubbas till förmån för *enheten*. På så vis menar hon att EU söker kombinera identitets- och kulturbegreppet och skapa stärkt europeisk sammanhållning. Den kulturella identiteten skall dock inte impliceras på medborgarna såsom något redan fastställt och nedärvt, utan ska snarare formos genom en enande kooperativ process.⁸⁰ I enhet med att europeisk *enheten* idag tenderar väga tyngre än *mångfald*, är också kulturhuvudstädernas mest betonade kriterium *den europeiska dimensionen*. EU uttrycker tydligt att ett huvudsakligt syfte med kulturhuvudstadsåren är att skapa en känsla av europeisk gemenskap genom att öka invånarens kunskap om varandra.⁸¹ Rune D. Fitjar, Hilmar Rommetvedt och Christin Berg menar i likhet med Sassatelli att kulturhuvudstäderna är en väsentlig del av EU:s identitetsskapande, såsom ett verktyg genom vilket en bredare allmänhet ska identifiera sig med det europeiska. Genom att kulturhuvudstäderna för EU närmare dess invånare, bör också en folklig uppfattning av EU såsom ett elitprojekt mildras.⁸²

5.2 Kulturhuvudstädernas inriktning – kultur för vem?

I jämförelse med andra offentligt finansierade välfärdssatsningar, gynnar samhällets kulturella investeringar till stor del redan privilegierade medborgare. Så är även fallet med EU:s och kulturhuvudstädernas kulturella satsningar. Detta förklarar Pierre Bourdieu genom att den så kallade finkulturen, vilken främst samhällets övre klasser konsumerar, tilldelas högre samhällsstatus och således anses mer lämplig för investering. Myndigheter, EU inkluderat, söker emellertid förändra detta mönster genom att också få samhällets mindre privilegierade att ta del av kulturella investeringar. Inte minst då EU:s önskan att genom

---

78 Karlsson, Ingmar (1996) *Europa och folken. En europeisk nation eller nationernas Europa*. Stockholm: Wahlström & Widstrand, s. 204

79 Sassatelli, Monica (2008) s. 230.; Europeaparlamentet och Rådets beslut nr 1903/2006/EG

80 Sassatelli, Monica (2008) s. 241.

81 Kommissionen, *Guide*. s. 11.

82 Fitjar, Rune D. et al. (2011) s. 2.

kulturhuvudstadsåren närma sig medborgarna, vilket tidigare förklarades bidra till skapandet av en gemensam identitet, enligt Rune D. Fitjar et al. förutsätter stora delar av befolkningens deltagande.⁸³

EU har på senare tid poängterat att social integration och utveckling bör genomsyra kulturhuvudstädernas program. Detta tydliggörs bland annat genom Kommissionens uttalande om att kulturhuvudstäders ”ansökan ska på övertygande sätt visa att projektet involverar alla medborgare och inte bara eliten”.⁸⁴ Enligt Palmer har de flesta kulturhuvudstäder tillägnat sig EU:s önskan och försöker nå hela befolkningen genom kulturella satsningar, bland annat genom satsningar på att nå olika ålders- och sociala grupper. Exempelvis genom att också låta kulturella aktiviteter äga rum i stadens offentliga och mindre välbärgade områden samt genom att bredda kulturdefinitionen till att inkludera både klassisk kultur och exempelvis sport- och matupplevelser.⁸⁵ Trots att de flesta kulturhuvudstäders kulturprogram har en social inriktning är social inkludering endast i undantagsfall ett huvudsakligt mål. ECOTEC rapporterar om hur kulturhuvudstäder snarare satsar på att göra kultur tillgänglig (exempelvis genom att placera kulturprojekt i utsatta stadsdelar) än på social och kulturell integration i sig.⁸⁶

Palmer uttrycker att kulturhuvudstäders publik, trots ökade sociala satsningar, är en redan ”kulturell” och högutbildad grupp till största delen bestående av samhällets övre klasser.⁸⁷ Ett uttryckligt mål med kulturhuvudstadsåret Stavanger 2008 var att nå hög samhällelig uppslutning. Trots att Stavanger på så vis inte kan företräda alla kulturhuvudstäder nåddes målet att nå en bred publik i alla samhällsgrupper. Ändå visar Rune D. Fitjar et al. att små men systematiska skillnader mellan sociala grupper urskiljs i besöksstatistiken, både gällande typ av och antal besökta arrangemang. Medan välutbildade, höginkomsttagare, kvinnor och personer i medelåldern tillhör mer välrepresenterade grupper, är representationen lägre bland män, låginkomsttagare, yngre, äldre samt personer med kortare utbildning. Klassbakgrund spelar främst roll för deltagande i så kallade finkulturella arrangemang, medan den variabel som främst tycks avgöra deltagande är besökarens kulturella intresse.⁸⁸

---

83 Fitjar, Rune D. et al. (2011) s. 1-2.

84 Kommissionen, *Guide*. s. 37.

85 Palmer-Rae Associates (2004) s. 16-17; Griffiths, Ron (2004) *City/Culture Discourses: "Evidence from the Competition to Select the European Capital of Culture 2008"*. *European Planning Studies*, 14 (4) 423.

86 Palmer-Rae Associates (2004) s. 21.; Fitjar, Rune D. et al. (2011) s. 2.; ECOTEC (2009) *Ex-post Evaluation of 2007 & 2008 European Capital of Culture Executive Summary*. Birmingham: ECOTEC, s. vi-viii

87 Palmer-Rae Associates (2004) s. 20-21.

88 Fitjar, Rune D. et al. (2011) s. 11, 17.

5.3 Tidigare förklaringar på kulturhuvudstädernas ojämna sociala representation

Ana-Karina Schneider menar att en stor del av kulturhuvudstädernas sociala utslutning sker genom de olika kulturella aktiviteternas placering. Genom att placeringen koncentreras till exempelvis bibliotek, universitet, konserthus och teatrar utsluts stora sociala grupper vilka varken är bekanta eller bekväma med sådana platser. Genom placeringen blir kulturhuvudstädernas arrangemang således främst tillgängliga för samhällets mer kapitalstarka övre klasser, och följer vad Schneider kallar en ”*gammalkonservativ socioekonomisk logik*”.⁸⁹ Schneider tillägger att dagens politiskt korrekta tidsanda emellertid bidrar till social integration eftersom helt selektiva kulturprogram inte längre accepteras. Gällande kulturarrangemangs placering har exempelvis *gatan* visat sig vara en gynnsam och uppskattad plats för samhällelig integration.⁹⁰

Då Stavangers kulturhuvudstadsår 2008 analyseras, jämför istället Rune D. Fitjar et al. hur olika sociala gruppers representation överensstämmer med sociologiska teorier. Trots ett brett socialt deltagande, uppdagar författarna exempelvis systematiska skillnader i social representation i linje med Bourdieus tes om att olika sociala klasser disponerar över olika färdigheter. Bourdieu menar att sådana färdigheter genererar i olika klassrelaterade livsstilar, vilka värderas olika högt av samhället och därmed ger dess innehavare en särskild status. Utefter ett sådant mönster menar Bourdieu att högre klasser skapar så kallade finkulturella preferenser, vilket också exemplet Stavanger tycks avspegla. Att Stavanger trots allt når en bred social uppslutning, kan emellertid också avspegla ett postmodernt synsätt vari bland annat Giddens belyser allt mer individualiserade livsstilsval. Individuella preferensramar spelar enligt Giddens idag större roll än klasstillhörighet, vilket även bör gälla kulturhuvudstadsårens besökare. Samtidigt finns tecken på att främst övre klasser har en sådan kulturell frihet, och att klassrelaterade preferensramar även om de blivit mindre påtagliga fortfarande i hög grad existerar.⁹¹

---

89 Schneider, Ana-Karina (2008) ”Minorities, margins, peripheries and the discourse of Cultural Capital”, i W. Coudeny (Red.), *Whose Culture(s)?* s. 31.

90 Schneider, Ana-Karina (2008) s. 31.

91 Fitjar, Rune D. et al. (2011) s. 1, 5-6, 17.

6. Resultat

I resultatdelen redovisas det empiriska material som framkommit under kvalitativa informantintervjuer med representanter för kulturhuvudstäderna Marseille, Košice, Umeå och Riga samt den kandiderade kulturhuvudstaden Lund. Uttalanden och citat markeras med det kulturhuvudstadsnamn informanten representerar. Vid fall av flera informanter från samma stad märks vardera informant med en specifik siffra.

Först bör klargöras att samtliga informanter förklarar att kulturprogrammen i hög grad utformas efter EU:s explicita kriterier *den europeiska dimensionen* och *stad och medborgare*, samt efter mer praktiska ekonomiska, kulturellt infrastrukturella och politiska förutsättningar. Informanternas reflektioner kring sådana redovisas emellertid inte här. Stycket fokuserar istället på studieområdet *uppfattad kultursyn i EU*. Med detta sagt bör det även poängteras att EU:s kultursyn samt explicita- och praktiska kriterier inte alltid helt kan skiljas från varandra.

6.1 Kulturhuvudstädernas ursprungliga kulturella idéer

För att kunna belysa hur kulturhuvudstäders kulturprogram *påverkats* av en uppfattad kultursyn i EU, följer en kort genomgång av informanternas beskrivningar av kulturhuvudstädernas ursprungliga kulturella idéer. Förutom att kulturprogrammen redan från början utformats efter arrangemangets explicita och praktiska kriterier, ska läsaren ha i tankarna att kulturprogrammet säkerligen också innan möten med Panelerna i någon mån påverkats av hur EU:s kultursyn uppfattats.

Uttalanden från Marseilles representanter tycks ofta visa på en mer klassisk kulturell utgångspunkt, vilket illustreras av Marseille 1:s ”Of course a cultural project like this is a professional project, and can not consider to take in consideration proposals concerning also low cultural issues”. Marseille berättar vidare om att kulturell kvalitet varit grundläggande för arrangemanget. Samtidigt understryks att stora delar av Marseilles befolkning tillhör samhällets mindre privilegierade grupper och vanligtvis inte konsumerar kultur. Staden lade därför stor möda på att göra kulturhuvudstadsåret mer lättillgängligt för dessa, både genom mer folkliga programpunkter och genom att ha flera kostnadsfria arrangemang på offentliga platser.

Representanten för Košice beskriver att kulturhuvudstadsarrangemanget till en början huvudsakligen riktade in sig på olika undergroundkulturella yttringar. Grundläggande var också att, istället för att skapa helt nya kulturscener, använda eller göra om resurser staden redan besatt. Exempelvis används gamla militäranläggningar och ett badhus till kulturprojekt. Också Lunds representant beskriver att staden med konceptet ”de små scenernas stad” önskade utnyttja redan existerande platser snarare än att bygga nya. Vidare arbetade Lund med ett brett och utvecklande kulturbegrepp vilket involverade både kulturarv, demokrati- och samhällsprojekt. Till stor del ville man ge plats åt undersökande kultur kopplad till forskning. Kulturprogrammet eftersökte vidare en bredd ”från amatör till proffs” och önskade genom kulturprojekt knyta Europas medborgare närmare varandra.

Också Umeå 2 berättar om hur staden arbetat med ett nyskapande och brett kulturbegrepp, vari kulturell folklig förankring var ett uttryckligt mål. Medborgarnas medskapande och deltagande var en huvudsaklig utgångspunkt och informanten exemplifierar vidare att Umeås breda kulturdefinition rymmer allt från traditionell kultur till trädgårds-, fiske- jakt och ölkultur. Umeå understryker också hur kulturen används för att nå samhällslig tillväxt också inom andra områden, samt att Umeå med sin kandidatur önskat ”öppna det nordliga rummet i det europeiska huset”.

Rigas representant beskriver slutligen hur staden redan innan kulturhuvudstadsåret haft höga kulturella kvaliteter. Kulturprogrammet sökte emellertid erbjuda intressant kultur för hela Rigas befolkning. På så vis uttrycker informanten att ”we try to balance the program between so called elite-projects that will take place in the best exhibition halls and the operahouse. Then we will also have programs in different neighborhoods of Riga to involve people”. Också Riga arbetade med ett brett kulturbegrepp vilket förutom elitistisk kultur inkluderade bland annat kulturarv, trafik- och landskapskultur. Kulturprogrammet gav också plats åt den ekonomiska krisen med konceptet *force majeure*. Kulturen menar informanten här kan ses som *något större*, som ”a light in the end of the tunnel” i kristider.

6.2 Uppfattningar om EU:s kultursyn

Det empiriska materialet visar på häpnadsväckande skillnader gällande hur olika informanter uppfattar EU:s kultursyn. I Lunds resonemang klargörs att ”tongivande krafter” i Urvalspanelen uttryckte kulturellt traditionella tankar. Vidare uppfattades Urvalspanelen

varken som särskilt kulturellt nyskapande eller undersökande. Samtidigt belyser Lund att Urvalspanelen hade mycket olika meningar om kultur och att andra panelmedlemmar, till skillnad från de mest tongivande, hade mer moderna kulturella tankar och bland annat önskade använda kultur i ett samhällsutvecklande syfte. Till följd av panelmedlemmars mycket olika status och en stark man med traditionella värderingar i täten, uppfattas alltså ändå Urvalspanelens kultursyn som traditionell. Lund menar vidare att en viktig orsak till den förlorade kulturhuvudstadstiteln ligger just i det faktum att staden inte uppfattades som ”tillräckligt traditionell” utan istället som ”lite för nyskapande”. I linje med en traditionell kultursyn framhöll Urvalspanelerna under Lunds kandidatur även vikten av kulturella arenor såsom konstutställningar, opera- och konserthus, vilka Lund inte besitter. Att Lund istället önskade använda redan befintliga platser till kulturevenemang fick ett skeptiskt bemötande. Košices representant menar emellertid att Panelerna tvärt om uppmuntrade stadens användning av redan befintliga lokaler till kulturarrangemang. Städernas motsägande utlåtanden kan eventuellt förklaras med Marseille 2:s uttalande ”It's not a requirement for ECoC's to have these kind of cultural infrastructure. However, it's often the case”.

Båda representanterna från Umeå håller med om att EU uppfattas ha en traditionell kultursyn, och Umeå 1 menar i likhet med Lund att en kulturhuvudstad förväntas leverera konstnärlig kvalitet i form av traditionella kulturella uttryck såsom föreställningar och utställningar. Umeå 2 beskriver att Urvalspanelens elitistiska och traditionella kultursyn utgjorde ett hinder då Umeå i sin kandidatur försökte förnya och utveckla kulturhuvudstadskonceptet. Urvalspanelen var till en början skeptiska eftersom staden ”kom med ett kulturellt upplägg de aldrig kunnat föreställa sig”. Vidare uttrycker Umeå 2 svårigheten att få Urvalspanelen att stödja deras kandidatur med orden ”det var svårt att vinna över dem på vår sida för de kunde inte hitta oss på den kulturella kartan”. Efter uppförsbacken som krävdes för att vinna urvalspanelens förtroende röstades emellertid Umeå enhälligt fram till kulturhuvudstad 2014.

Som ett konkret exempel på en traditionell kulturell hållning berättar både Umeå 1 och 2 om diskussioner med Övervakningspanelen angående deras inriktning på *medskapande*. Umeå 1 förklarar hur de i kulturarbetet erkänt att det finns kulturella murar i samhället, varefter de ifrågasatt varför kulturen inte är tillgänglig för alla samhällsgrupper. Umeå 2 förklarar hur tanken resulterade i viljan att nå ett brett medskapande, vari hela stadens befolkning bjöds att utveckla eller på annat sätt bidra till programpunkter. Emellertid, framhåller Umeå 2, tycks medskapandetanken ha utmanat EU:s uttalade efterfrågan om hög artistisk och kulturell

kvalitet. Övervakningspanelen trodde nämligen att medskapandet skulle föra med sig sänkt kulturell kvalitet och amatörmässighet, och var därmed skeptiska. Umeå 1 menar att speciellt en person i Övervakningspanelen var tveksam till begreppet, som uttryckte farhågor om att ”det skulle skapa en amatörmässig kulturstämpel, en tanke om att 'alla kan dansa', 'alla kan sjunga’”. Medan flera panelmedlemmar liksom denna menade att snarare få kulturella experter skapar hög konstnärlig kvalitet, menade emellertid andra att grunden till kulturell kvalitet ligger i att ha så många medskapare som möjligt.

Varken Riga eller Marseille tycks såsom Umeå och Lund uppfattat traditionella värderingar i EU. Inte heller Košice formulerar att sådana uppfattats, även om panelerna uttryckt att stadens kulturprogram bör ha fler klassiskt kulturella programpunkter. Košice och Riga uttrycker istället båda att EU snarare än en traditionell kultursyn förväntar sig att alla kulturhuvudstäder skall uppnå kulturell balans mellan nyskapande och traditionell kultur. Marseille 2 berättar hur panelerna efterfrågat ett kulturprogram för *alla* stadens invånare och Marseille 1 uppfattar i sin tur att EU önskar att kulturhuvudstadsprojektet ska utgöra en plattform där unga, samtida kulturskapare får chansen att visa upp sig. Marseille 1 fortsätter med att beskriva uppfattningen att de inte vunnit kulturhuvudstadstiteln till följd av ett stort kulturutbud och hög kulturell kvalitet. Om EU var ute efter liknande kvaliteter besitts sådana snarare av Marseilles kulturhuvudstadskonkurrenter Lyon, Bordeaux och Toulouse. Istället anser Marseille 1 att Panelens stöd till Marseille skulle garantera kulturella investeringar och utvecklingen av en kulturell identitet, vilket den kulturellt underutvecklade staden var i stort behov av efter år av sociala och ekonomiska svårigheter. Att EU uppskattar kulturella investeringar, beskrivs vidare även av Rigas representant.

Košice pekar på att Panelernas ordförande under formella möten förde hela Panelernas talan, vilken beskrivs som kulturellt politiskt korrekt. Efter formella möten kunde emellertid enskilda panelmedlemmar dela med sig av mer informella kommentarer och åsikter. I dessa förmedlades enskilda panelmedlemmars kultursyn, vilka Košice snarare än av fin- respektive populärkulturella synsätt menar avspeglade panelmedlemmars nationalitet och kulturella kompetensområde (exempelvis fokuserade teaterverksamma panelmedlemmar främst på kulturprogrammets teaterområden). Allt som allt menar Košice emellertid att det i Panelerna finns en relativt välbalanserad kultursyn mellan klassiska- och mer nytänkande kulturella värderingar. I likhet med Košices uttalande att panelmedlemmars kultursyn reflekterar deras nationalitet, menar också Marseille 2 att panelmedlemmars nationalitet resulterar i olika

kultursyner och olika kulturpolitiska förhållningssätt.

6.3 Kulturhuvudstäders hantering av EU:s uppfattade kultursyn

Trots att informanterna understryker att Panelernas kommentarer genomgående främst rör explicita kriterier samt frågor av mer praktisk natur, tycks också implicita kriterier såsom kultursyn ha betydelse under kulturhuvudstadsprocessen. Informanternas uttalanden visar att anpassningen mellan kulturhuvudstäder och EU:s kulturella uttalanden varierar. Detta reflekterar flera informanternas redogörelser om att Panelernas uttalanden snarast ska ses som råd och stöd, och Marseille 2:s berättar att kulturhuvudstäderna själva bestämmer på vilket sätt de önskar arbeta med både råd och kriterier. Umeå 1 beskriver Panelernas frågor och anmärkningar såsom ”tips från coachen”, från personer som varit med förr och vill kulturhuvudstädernas bästa. Att det inte ligger något tvång i Panelernas anmärkningar uttrycker Marseille 1 i meningen ”It's not like it's an exam that you have to face”. Istället beskrivs Panelernas arbete snarare som en dialog med kulturhuvudstäderna, i likhet med Marseille 1:s uttalande,

The jury makes remarks like consider this, consider that. If they are happy with the content or if something's missing and so on... Then the process goes on, a dialog between the jury which selected Marseille and which also companies the project up to now.

Det är ändå tydligt att, speciellt vissa, kulturhuvudstäder både känt behov av att försvara och förändra sina kulturella val efter Panelernas anmärkningar. Också till följd av ekonomiska orsaker, påpekar Marseille 1, då ett kriterium för att kulturhuvudstäder ska vinna Melina Mercouri-priset (1,5 miljoner euro) är att Panelernas råd följs. De flesta kulturhuvudstäder har också för att säkerhetsställa EU:s efterfrågan på hög artistisk och kulturell kvalitet, tillsatt expertgrupper från olika kulturella inriktningar vilka valt ut högkvalitativa evenemang inom respektive kulturområde.

Som ett exempel på att kulturhuvudstäder känt behov av att försvara kulturella val, berättar Umeå 1 om hur staden jämsides det traditionella kulturutbud EU uppfattades efterfråga, också arbetade med de ”kvalitetsrykande” begreppen *medskapande* och *open source*. Båda Umeås representanter uttrycker emellertid att Övervakningspanelen till en början var mycket skeptisk till Umeås medskapandeperspektiv, och att de behövde övertygas om konceptet. Såsom Umeå

1 framlägger det var nämligen projektet, som vid tidpunkten redan engagerade 300 personer, redan för långt gånget för att helt dras tillbaka. Umeå 2 berättar om hur de slutligen övertygade Övervakningspanelen om konceptet genom att bjuda in dem till en ishockeymusikal, under vilken 2 600 ungdomar genom hockey, symfoniorkester, musikal och kör övertygade dem om att ett arrangemang kan hålla hög kvalitet även om många medverkar. Här skapades förståelse om att Umeås kulturella kvalitet ligger i just stadens kulturella medskapande; i medborgarintresse, folkbildning och föreningsburna verksamheter. Umeå menar att staden, genom att på så vis få Övervakningspanelen att tänka i nya kulturella banor, brutit ny mark i kulturhuvudstadssammanhang.

Även om sådana inte krävs blir det i Košices fall tydligt att kulturhuvudstäder ibland genomför större kulturella förändringar i kulturprogrammet på Panelernas inrådan. När intervjuaren undrar om Košice förändrat sitt kulturprogram, förmedlas att stadens kulturprogram till en början främst inriktades på undergroundkultur. Efter att panelen gett uttryck för att staden borde integrera mer traditionell kultur i programmet, förändrades det till att idag vara mer välbalanserat mellan klassisk- och nyskapande kultur (inom vilken undergroundkulturen fortfarande får stort utrymme). Ett exempel på en mindre kulturell förändring, eller snarare komplettering, som Övervakningspanelens kommentarer givit upphov till har sitt ursprung i anmärkningar på en upplevd historisk lucka i Košices kulturprogram. Övervakningspanelen menade på att stadens kulturarv från kommunisttiden saknades, och borde inkluderas. Även om Košice understryker att Övervakningspanelen inte krävde förändring, tog staden anmärkningen till sig och inkluderat tiden i kulturprogrammet genom att samla in muntliga berättelser om tiden från stadens invånare. Också Rigas representant uttrycker hur kulturarvsprojekt i kulturprogrammen uppskattas av Panelerna.

Två städer ger uttryck för att EU:s kultursyn varit direkt avgörande för kulturhuvudstadsarrangemanget. I fallet Lund upplever informanten att staden förlorat kulturhuvudstadstiteln till följd av ett alltför nytänkande kulturellt förhållningssätt, trots att staden i arbetsprocessens början inte känt av specifika kulturella krav från EU. Också i fallet Marseille upplevs EU:s kultursyn av Marseille 1 spelat avgörande roll för kulturhuvudstadsutnämningen. Utnämningen framhålls vara resultatet av Uttagningspanelens önskan att utveckla Marseilles vid tidpunkten underutvecklade kulturella profil.

Också Marseilles senare kulturprogram tycks ha influerats av den kultursyn som uppfattats i

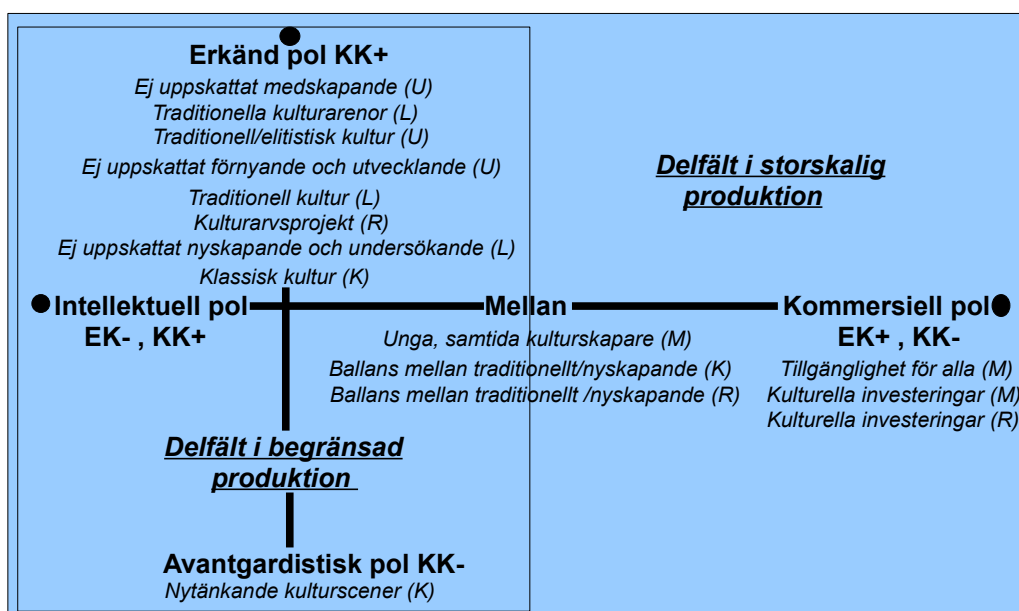
EU, även om Marseille 1 understryker att EU fullt ut respekterar att kulturprogrammets utformning är helt upp till kulturhuvudstäderna själva. Marseille 1 berättar om att de på ett tidigt stadium i kulturhuvudstadsprocessen uppfattat en efterfrågan på nutida kulturprojekt som når ut till alla Marseilles invånare, vilket influerat programmet. Exempelvis vägde expertgrupper vilka arbetar fram kulturprogrammet, i situationer av kulturella val mellan flera bra kulturprojekt, in vilket projekt som bäst uppfyllde de kriterier Marseille åtagit sig att uppfylla vid kulturhuvudstadsutnämningen. Marseille 1 berättar vidare att Panelens påverkan inte alltid bestod i direkta förändringar av kulturprogrammet. Om Panelerna menade att ett ämnesområde bör ta större plats kunde också redan existerande programpunkter vilka belyste området lyftas fram. Riga framhåller på liknande vis att EU:s kultursyn i någon mån influerat kulturprogrammets utformning, eftersom Riga sökt uppfylla EU:s upplevda efterfrågan om kulturell balans. Bland annat har Riga arbetat med att under kulturhuvudstadsåret i högre grad involvera kulturella gräsrotsrörelser. Ändå menar informanten att EU inte påverkat kulturprogrammet så mycket, och att Riga fullföljer ungefär tre fjärdedelar av sina ursprungliga kulturella idéer. Rigas företrädare förklarar att programförändringar snarare är resultatet av att "life continues and you have to answer to today's situation".

7. Analys

7.1 Uppfattad kultursyn i EU

I resultatdelen framkommer att informanterna har en mycket varierad bild av EU:s kultursyn. Även om en entydig bild av EU:s kultursyn baserad på insamlad empiri därmed inte låter sig göras, söker studien genom analys närma sig en sådan. För ändamålet placeras informanternas uttalanden angående *typ av kulturell produktion EU uppskattat/inte uppskattat vid kulturhuvudstadsarrangemang* in under Pierre Bourdieus *fält för kulturell produktions* olika poler. Analysverktygets användning beskrivs i metoddelen, och nedan (figur 7.1 Uppfattad kultursyn i EU) redovisas resultatet.⁹²

Figur 7.1 Uppfattad kultursyn i EU*

*Där typ av uppskattning ej skrivs ut är EU positiv
KK = Kulturellt kapital, EK = Ekonomiskt kapital
U=Umeå, L=Lund, R=Riga, K= Košice, M=Marseille

Utifrån figuren kan slutsatsen dras att den kulturproduktion informanterna uppfattat att EU uppskattar i kulturhuvudstadssammanhang varken helt återfinns inom *delfält i begränsad produktion* eller *delfält i storskalig produktion*. Emellertid avspeglar figuren en preferens för kulturproduktion inom delfältet i begränsad produktion, vilket här härleds till en mer *finkulturell* kultursyn. Utifrån informantintervjuer visar EU således enligt Bourdieu snarare preferens för kulturell produktions grad av kulturellt kapital (*god konst, smak och kvalitet*) i kulturhuvudstadssammanhang, än för publika- och ekonomiska framgångar. Figuren visar

92 Figur inspirerad av Bourdieu, Pierre (2000) s. 193, 18.

vidare att den kulturproduktion informanter uppfattat EU uppskattar inte heller *inom* fältet för begränsad produktion helt återfinns under den erkända- eller avantgardistiska polen. En tydlig preferens tycks emellertid återfinnas för den mer kulturellt kapitalstarka erkända polen, vilken snarare visar på smak för redan erkänd och mer traditionell kulturell produktion än avantgardistisk och nyskapande.⁹³ Denna uppseendeväckande höga preferens för erkänd kulturell produktion, kan emellertid till viss del vägas upp av det faktum att samtliga produktioner under kategorin *mellan* visar på ett avantgardistiskt och nytänkande intresse. Dock kan varken uppskattad ballans mellan traditionell- och nyskapande kultur eller uppskattade unga, samtida kulturskapare främst sägas tillhöra ett visst delfält, vilket gör att de ändå placeras i mellankategorin.

Förutom att visa på informanternas sammantagna bild av EU:s kultursyn, ger figuren också en bild över hur vardera kulturhuvudstad uppfattat denna. Att Marseilles tre uttalanden om den produktion EU uppskattat helt placeras under den kommersiella polen eller mellankategorin, tyder på att EU snarast uppfattats preferera ekonomiska- och publika framgångar vilket här indikerar en populärkulturell kultursyn. Rigas uppfattningar om kulturproduktion EU uppskattat hamnar istället under båda delfälten samt i mellankategorin. Detta avspeglar den ballanserade kultursyn Rigas representant också förklarar uppfattats hos EU. Medan den kulturproduktion Košice uppfattar uppskattas i EU hamnar i delfältet för begränsad produktion samt i mellankategorin, hamnar Lunds och Umeås uppfattade sådana uteslutande under delfältets för begränsad produktions erkända pol. Detta ger här uttryck för en stark uppfattning om en finkulturell kultursyn i EU. Utifrån redovisningen framträder mönstret att den kulturhuvudstad som intervjuaren uppfattat som mest finkulturellt inriktad (Marseille), mest av alla kulturhuvudstäder uppfattar en populärkulturell kultursyn i EU. De kulturhuvudstäder som intervjuaren uppfattat som mest populärkulturellt inriktade uppfattar istället EU:s kultursyn som finkulturell. Även om ett sammantaget resultat visar på mer finkulturella tendenser i EU, tycks uppfattningar om EU:s kultursyn i mångt och mycket ha att göra med vilka kulturella utgångspunkter kulturhuvudstäder själva har.

Samtidigt som informanterna sammantaget snarare ger intrycket av en finkulturell- än populärkulturell kultursyn i EU, bör understrykas att analysinstrumentet också visar att EU i många fall uttrycker uppskattning för kulturell produktion mellan delfälten. Merparten av informanterna underströk i enhet med detta EU:s strävan efter kulturell balans och

---

93 Broady, Donald (1998) s. 16-19; Bourdieu, Pierre (2000) s. 193, 17-18.

medborgerligt deltagande. Detta avspeglar hur EU betonat att kulturhuvudstadsarrangemang bör genomsyras av social integration.⁹⁴ Att studieresultatet samtidigt visar att kultursynen väger åt finkulturellt håll kan eventuellt förklaras med ECOTECs redogörelse för hur tidigare kulturhuvudstäder snarare än på social integration i sig, satsar på att tillgängliggöra kultur genom programpunkters placering.⁹⁵ Uttalandet tillsammans med studieresultatet föder funderingen om EU söker social integration genom att placera mer finkulturella programpunkter i mindre privilegierade områden snarare än genom populärkulturella satsningar. Ett sådant mönster skulle antyda att EU i stället för att anpassa sig till vad folket kulturellt vill ha söker *utbilda* dem att uppskatta finkultur. För vidare uttalanden i ämnet krävs emellertid ytterligare efterforskningar.

7.2 Kultursynens inverkan på kulturprogram

Informanternas samlade uttalanden visar på att snarare en finkulturell- än populärkulturell kultursyn uppfattas i EU. Vidare visar det empiriska materialet på varierande inverkan av EU:s uppfattade kultursyn på kulturhuvudstäders kulturprogram. Studien söker här tydliggöra mönster vid sådan inverkan genom att nedan placera in informanternas uttalanden i analysverktyget (figur 7.2 Inverkan på kulturprogram).⁹⁶

Figur 7.2 Inverkan på kulturprogram

	Marseille	Košice	Lund	Umeå	Riga
Ursprungliga kulturella idéer	<ul style="list-style-type: none"> •Klassisk kulturell utgångspunkt •Kulturell kvalitet •Tillgänglighet för alla samhällsgrupper 	<ul style="list-style-type: none"> •Fokus på underground-kultur •Utveckla redan befintliga resurser 	<ul style="list-style-type: none"> •Nyskapande och brett kulturbegrepp •Kulturell bredd •Utveckla redan befintliga resurser 	<ul style="list-style-type: none"> •Nyskapande och brett kulturbegrepp •Folklig förankring •Medskapande-koncept 	<ul style="list-style-type: none"> •Sedan tidigare höga kulturella kvaliteter •Ballans mellan elit- och mer lättillgängligt •Brett kulturbegrepp
Kommentarer från EU	<ul style="list-style-type: none"> •Arrangemang som plattform för unga, samtida kulturskapare •Efterfrågar tillgänglighet för alla samhällsgrupper •Titeln ska garantera kulturella 	<ul style="list-style-type: none"> •Ballans mellan traditionell- och nyskapande kultur förväntas •Efterfrågar mer klassisk kultur •Uttrycker Politisk korrekthet •Uppmuntras utveckla redan befintliga 	<ul style="list-style-type: none"> •Uttrycker traditionell kultursyn (ej nyskapande och undersökande) •Efterfrågar traditionella kulturarenor •Mindre tongivande personer uttrycker mer 	<ul style="list-style-type: none"> •Uttrycker traditionell och elitistisk kultursyn (ej förnyande och utvecklande) •Medskapande-konceptet uppfattas utmana efterfrågan på hög kvalitet 	<ul style="list-style-type: none"> •Ballans mellan traditionell- och nyskapande kultur förväntas

94 Rampton, James et al. (2011) s. 9.

95 Palmer-Rae Associates (2004) s.21; Fitjar, Rune D. et al. (2011) s. 2; ECOTEC (2009) s. vi-viii

96 Beskrivs mer ingående på s. 21 under rubriken 3.2.3 *Analysinstrument – påverkan på kulturprogram*.

	investeringar	resurser	moderna tankar		
Ändringar	<ul style="list-style-type: none"> •Influeras av efterfrågan på unga, samtida kulturskapare •Mer fokus på tillgänglighet 	<ul style="list-style-type: none"> •Mer klassisk kultur skapar kulturell ballans •Kommunistiskt kulturarv inkluderas 	<i>Utvecklade aldrig färdigt kulturprogram</i>	<ul style="list-style-type: none"> •Få. Övertygar om nytänkande koncept 	<ul style="list-style-type: none"> •Involverar bland annat gräsrotsrörelser för att skapa kulturell balans
Förändringsgrad*	<ul style="list-style-type: none"> •Låg förändring i <i>kommersiell</i> riktning 	<ul style="list-style-type: none"> •Hög förändring i <i>erkänd</i> riktning 	<ul style="list-style-type: none"> •Hög förändring** 	<ul style="list-style-type: none"> • Låg förändring 	<ul style="list-style-type: none"> •Låg förändring i <i>kommersiell</i> riktning

*Bedöms angående styrka (hög/låg förändring) samt i aktuella fall riktning (intellektuell/kommersiell-/erkänd-/avantgardistisk förändring).

**Hög eftersom Lund till stor del anser sig gått miste om titeln till följd av kulturellt nytänkande. Riktning kan ej avgöras då staden aldrig utvecklade färdigt kulturprogram.

Analysverktyget förmedlar i linje med informanternas uttalanden att det till hög grad tycks vara upp till kulturhuvudstäderna själva i hur hög grad uppfattad kultursyn i EU beaktas. Detta blir inte minst tydligt då kulturhuvudstäderna Košice och Umeå jämförs med varandra, vilka både fått många ifrågasättande kommentarer från EU. Till följd av kommentarerna utökade Košice andelen klassiska kulturarrangemang under kulturhuvudstadsåret, och stadens förändringsgrad bedöms därigenom vara hög i *erkänd* riktning. Enligt Bourdieus teorier har Košice med andra ord inkluderat en högre grad kapitalstark samt redan erkänd och mer traditionell kulturell produktion.⁹⁷ Umeå har tvärt emot inte följt EU:s kommentarer, utan istället valt att övertyga om kulturhuvudstadens nytänkande koncept. Faktum är att ingen av Umeås informanter berättar om kulturpunkter som förändrats utefter EU:s kultursyn, och förändringsgraden blir således låg.

Av analysverktyget framgår ett mönster vari kulturhuvudstäder med ursprungliga kulturella idéer närmare dem som här uppfattas i EU, generellt har lägre förändringsgrad än kulturhuvudstäder med ursprungliga kulturella idéer längre från EU:s. Om Umeå för ögonblicket tänks bort, bedöms både Marseille och Riga vilka bedöms ligga närmare EU:s kultursyn i enighet med uttalandet ha låg förändringsgrad. Kulturhuvudstäder vars ursprungliga idéer snarare ligger längre ifrån EU:s kultursyn tycks istället ha hög förändringsgrad, vilket kulturhuvudstadsåren Košice och Lund visar på. Umeå vars kulturella idéer också ligger längre ifrån EU:s kultursyn, beskriver ett motstånd från EU-håll och behovet att övertala Panelerna om sina idéer, även om stadens slutliga förändringsgrad är låg. Ett sådant mönster tyder på att EU är mer kritisk mot kulturhuvudstäders kulturprogram om stadens ursprungliga kulturella idéer inte stämmer överens med de egna, och att chansen att kulturhuvudstäderna ändrar sitt kulturprogram därmed ökar. Lund uttrycker till och med att en

97 Broady, Donald (1998) s. 16-19; Bourdieu, Pierre (2000) s. 193, 17-18.

anledning att staden gick miste om titeln var ett altför nytänkande kulturellt förhållningssätt. Ett annat sätt att tolka föregående mönster är att EU främst eftersöker kulturell balans. Kanske ansåg EU:s representanter att Košice, Umeå och Lund inte integrerade tillräckligt många finkulturella programpunkter i kulturprogrammet för att uppnå kulturell balans, vilket fick EU att efterfråga förändring.

7.3 EU:s kultursyn och kulturhuvudstäders sociala exkludering

Tidigare forskning visar på att kulturhuvudstäders publik främst utgörs av samhällets övre klasser.⁹⁸ Den här studien har i sin tur visat att företrädare för kulturhuvudstäder uppfattar en mer finkulturell kultursyn i EU, vilken tycks inverka på kulturhuvudstäders kulturprogram. Vidare tycks påverkan vara högre angående kulturhuvudstäder som snarare inte delar- än delar EU:s kultursyn. Följande stycke ämnar genom teori förklara hur kulturhuvudstäders uppfattning om EU:s mer finkulturella kultursyn, genom att påverka kulturprogrammen, bidrar till att kulturhuvudstäders publik främst utgörs av samhällets övre klasser.

För att en sådan koppling skall kunna göras, bör smak för en viss kulturtyp inledningsvis kopplas till en viss social grupp. Till detta bidrar Burke genom att förklara att den med negativa ordalag benämnda populärkulturen är ”icke-elitens kultur, kulturen hos de underordnade klasserna”.⁹⁹ Bourdieu kopplar i sin tur finkulturen till samhällets övre klasser. Detta genom att förklara att klasstillhörighet avgörs av en persons *habitus*, vilket personens *kulturella kapital* i sin tur inverkar på. Ett högt kulturellt kapitalinnehav reproduceras vidare mellan generationer, vilket innebär en finkulturell smak och preferens avgörs av en privilegierad härkomst.¹⁰⁰

Medan finkulturen i första hand konsumeras av samhällets övre klasser, konsumeras alltså populärkulturen snarare av samhällets lägre klasser. Således bör ett mer finkulturellt kulturprogram i kulturhuvudstadssammanhang attrahera övre klasser. Att EU uppfattas ha en mer finkulturell kultursyn vilken tycks influera kulturhuvudstäders kulturprogram, innebär således att EU:s uppfattat mer finkulturella kultursyn i förlängningen bidrar till att kulturhuvudstädernas besökare främst tillhör samhällets övre klasser. Eftersom utlåntagarna av

---

⁹⁸ Exempelvis i Palmer-Rae Associates (2004); Fitjar, Rune D. et al. (2011)

⁹⁹ Burke, Peter (1983) s. 11

¹⁰⁰ Engdahl, Oskar, Larsson, Bengt (2011) s. 244-245, 252

somliga riskeras uppfattas som provocerande, önskar studien avslutningsvis förtydliga hur det ändå ter sig teoretiskt möjligt. Detta, åter igen, genom Bourdieus teori om kulturella fält.

Inom det kulturella fältet skulle kulturhuvudstadsarrangemangen kunna sägas utgöra ett mycket litet delfält – *kulturhuvudstadsfältet*. Inom kulturhuvudstadsfältet existerar såsom inom andra kulturella fält en kulturell hierarki. Hierarkin bestämmer i sin tur vilken kultur inom den auktoriserade och dominerande kulturen som räknas till god smak och kvalitet. Vidare medför hierarkin fältspecifika regler och normer, vilka i sin tur påverkas av regler och normer i det större kulturella fältet. Sådana regler avgör exempelvis vem i fältet som är framgångsrik samt vem som bör bestraffas eller belönas.¹⁰¹ I kulturhuvudstadsfältet skulle sådana fältspecifika regler exempelvis utgöras av de explicita kriterier städer måste uppfylla för att aktualiseras för kulturhuvudstadstiteln.

Den kultursyn som uppfattas i EU skulle istället utgöra ett typexempel på fältspecifik norm. Detta eftersom den kulturella hierarkin i kulturhuvudstadsfältet, såsom i andra kulturella fält, också bestämmer *vem* som har rätt att uttala sig om god konst.¹⁰² Eftersom EU bör vara kulturhuvudstadsfältets obestridda huvudaktör befinner sig EU högt i den kulturella hierarkin, vilket medför att EU:s kultursyn bör verka normgivande för hela fältet. Sådana normer formar vidare kulturhuvudstadsfältets stilideal och värdehierarkier, vilka alla fältets aktörer måste ta hänsyn till.¹⁰³ Det är således troligt att kulturhuvudstäder vars kulturella idéer ligger nära normen bemöts med uppskattande kommentarer, på samma sätt som kulturhuvudstäder längre från normen bemöts med mindre uppskattande kommentarer. Eventuellt påverkar också normen vilken stad som framgångsrikt söker kulturhuvudstadstiteln. Detta skulle Lunds uppfattning, att stadens förlorade titel till stora delar var följden av alltför *nyttänkande* kulturella idéer, tyda på.

Att EU bör ha stort inflytande på kulturella normer i kulturhuvudstadsfältet, ger slutligen stor makt till EU-representanter i Panelerna. Störst makt i Panelerna bör i sin tur innehas av dess ordförande, vilken flera av informanterna uttrycker har oproportionerligt stort inflytande. Så pass inflytelserika personer kan i ett fält själva legitimera en viss typ av kulturellt uttryck. Mer

---

101 Bourdieu, Pierre (2000) s. 9-10.

102 Bourdieu, Pierre (2000) s. 9-10.

103 Broady, Donald (1998) s. 17-18.

traditionella sådana kan emellertid också genom sitt kulturella inflytande hindra kulturellt nytänkande, vilket flera informanter här uttrycker är fallet. Sammantaget visar utläggningen om *kulturhuvudstadsfältet* att uppfattad kultursyn i EU mycket väl kan influera kulturhuvudstäders kulturprogram, vilket i sin tur påverkar social representation bland kulturhuvudstadsårets besökare.¹⁰⁴

---

104 Bourdieu, Pierre (2000) s. 9-10.

8. Slutdiskussion

8.1 Slutsatser

Informantintervjuerna uppdagade att ingen konsensus existerar bland företrädare för undersökta kulturhuvudstäder angående vilken kultursyn som uppfattas i EU. Därmed kan inte heller studiens första forskningsfråga, *Vilken kultursyn uppfattar företrädare för kulturhuvudstäder i EU?*, besvaras på ett alltigenom entydigt sätt. Sammantaget visar informantintervjuerna emellertid att EU i kulturhuvudstadssammanhang uppfattas uppskatta god konst smak och kvalitet framför ekonomiska- och publika framgångar, vilket härleds till en mer finkulturell kultursyn. EU uppfattas vidare snarare uppskatta erkänd- än avantgardistisk kultur. Angående enskilda kulturhuvudstäders uppfattningar om EU:s kultursyn, framträder mönstret att kulturhuvudstäder som upplevs mer finkulturellt inriktade snarast uppfattar en populärkulturell kultursyn i EU. Kulturhuvudstäder som istället uppfattas vara mer populärkulturellt inriktade uppfattar istället en finkulturell kultursyn. Kulturhuvudstäders uppfattningar i ämnet tycks således även bero på den egna kultursynen.

Liksom i föregående fall uttrycker informanterna inte heller konsensus angående studiens andra forskningsfråga, *I hur hög omfattning bedöms EU:s uppfattade kultursyn påverka kulturhuvudstäders kulturprogram?*. Kulturprogrammets förändringsgrad varierar istället mellan kulturhuvudstäderna, vilket bör bero på att städerna själva bestämmer i hur hög grad de vill förändra kulturprogrammen efter EU:s kommentarer. Av informantsvaren framgår emellertid att kulturhuvudstäders kulturprogram vilka avspeglar en kultursyn närmare EU:s mer finkulturella, generellt påverkas i lägre grad än kulturhuvudstäder vars kulturprogram ligger längre från EU:s kultursyn. Detta kan förklaras av att kulturprogram längre från EU:s kultursyn tycks bemötas av fler kritiska kommentarer, varefter möjligheten att kulturprogrammet förändras ökar.

För att besvara forskningsfråga tre, *Hur kan EU:s kultursyn bidra till att förklara varför samhällets övre klasser utgör majoriteten av kulturhuvudstäders publik?*, visar inledningsvis teori att populärkultur främst konsumeras av samhällets lägre klasser medan finkultur främst konsumeras av samhällets övre klasser.¹⁰⁵ Vidare visar studiens tidigare resultat att EU:s uppfattat mer finkulturella kultursyn influerar kulturhuvudstädernas kulturprogram (speciellt

---

105 Burke, Peter (1983) s. 11; Engdahl, Oskar, Larsson, Bengt (2011) s. 244-245, 252

om de till en början har mer populärkulturella drag). Att teori visar att en sådan finkulturell EU-influens snarare bör falla samhällets övre klasser i smaken, gör att EU:s kultursyn bidrar till att samhällsgruppen utgör merparten av kulturhuvudstadspubliken. EU:s påverkan kan slutligen förklaras av att EU:s mer finkulturella kultursyn i ett så kallat *kulturhuvudstadsfält*, vari EU är huvudsaklig aktör, bör verka normgivande på fältspecifika stilideal och värdehierarkier vilka alla fältets aktörer måste rätta sig efter.¹⁰⁶

8.2 Diskussion

EU belyser problemet att kulturhuvudstadsarrangemang ofta tilltalar en mer välutbildad och ”kultiverad” publik, och söker förändra detta genom att understryka att kulturhuvudstäders kulturprogram bör inkludera alla samhällsgrupper.¹⁰⁷ Emellertid tyder studiens slutsatser på att EU själva, genom en uppfattat mer finkulturell kultursyn, tycks bidra till social obalans bland kulturhuvudstadsårens besökare. Såsom inledningen uttrycker misstankar om, visar också studiens slutsatser att EU:s kultursyn tycks påverka vilka kulturhuvudstadsprojekt som stöds. Då Monica Sassatelli menar att kulturhuvudstadsarrangemangen kan sägas avspegla EU:s kulturella förhållanden och värderingar i stort, är det svårt att inte misstänka att detsamma gäller också i andra kulturella sammanhang.¹⁰⁸ Ett växande kulturpolitiskt fokus i EU gör misstanken än mer aktuell, eftersom mer finkulturella kulturprojekt främst gynnar samhällets övre klasser och således inte når alla EU:s medborgare. Detta vore inte minst för EU problematiskt, eftersom medborgares uppslutning kring kulturella aktiviteter önskas bidra till en värdefull gemensam europeisk identitet¹⁰⁹.

Studios slutsatser bör emellertid problematiseras till följd av att uppfattad kultursyn i EU delvis tycks variera beroende på kulturhuvudstäders egna kulturella utgångspunkter. Eftersom tre av fem kulturhuvudstäder i studien anses ha mer nytänkande kulturella idéer är det möjligt att dessa uppfattat EU:s kultursyn som mer finkulturell än vad andra skulle gjort. Slutligen bör även diskuteras att EU:s kultursyn, genom inverkan på kulturhuvudstäders kulturprogram, endast *delvis* förklarar det faktum att arrangemangens besökare huvudsakligen tillhör samhällets övre klasser. Även andra faktorer bestämmer nämligen kulturhuvudstäders kulturella utbud. Inte minst bör samtliga aktörer i *kulturhuvudstadsfältet* också påverkas av det

---

106 Broady, Donald (1998) s. 17-18.

107 Palmer-Rae Associates (2004) s. 20; Rampton, James et al. (2011) s. 9.

108 Sassatelli, Monica (2008) s. 226, 234-235.

109 Fitjar, Rune D. et al. (2011) s. 2.

större *kulturella fältets* normer och regler. Sådana tycks nämligen forma en typ av samhällelig konsensus över vad som räknas till *god* kultur.¹¹⁰ Detta skulle bland annat förklara varför EU:s, Marseilles och Rigas kulturella referensramar till stora delar tycks överensstämma med varandra.

8.3 Förslag på vidare forskning

För att kunna generalisera studiens slutsatser för kulturhuvudstadsarrangemang i stort, skulle en utökad undersökning som inkluderar fler kulturhuvudstäder vara nödvändig. I en sådan studie skulle det också vara intressant att inkludera städer som sökte titeln utan att vinna den. Att inkludera dessa skulle visa ifall Lunds uppfattning, att en bidragande orsak till förlorad titel bestod i att Lunds och EU:s kultursyn skiljde sig från varandra, delas av andra. Vidare skulle det genom forskning vara intressant att undersöka om EU:s kultursyn också i andra sammanhang tycks avgöra vilka kultursatsningar som stöds. Slutligen gav studiens analysarbete upphov till idéer på vidare forskning i form av funderingar på hur EU önskar arbeta med social inkludering. Mer specifikt funderingar kring ifall EU söker stärka kulturhuvudstädernas sociala inkludering genom att placera mer finkulturella programpunkter i mindre privilegierade områden snarare än genom fler populärkulturella satsningar.

---

110 Bourdieu, Pierre (2000) s. 9-10.

Källförteckning

Intervjuer

Representant 1 Marseille 2013, telefonintervju, 12 december 2012.

Representant 1 Umeå 2014, telefonintervju, 30 oktober 2012.

Representant 2 Marseille 2013, telefonintervju, 8 december 2012.

Representant 2 Umeå 2014, telefonintervju, 30 oktober 2012.

Representant Košice 2014, telefonintervju, 12 december 2012.

Representant Lund, telefonintervju, 31 oktober 2012.

Representant Riga 2013, telefonintervju, 28 november 2012.

Litteratur

Bourdieu, Pierre (2000). *Konstens regler*. Stockholm: Brutus Östlings bokförlag Symposion

Broady, Donald (1998). ”Inledning”, i D. Broadys (Red.), *Kulturens Fält. En antologi* (s. 11-26). Göteborg: Daidalos.

Brooker, Peter (2003) ”Culture”, i *A Glossary of Cultural Theory*. London: Arnold, Hodder Headline Group.

Bruter, Michael (2005) *Citizens of Europe? The Emergence of a Mass European Identity*. Hampshire: Palgrave Macmillian.

Burke, Peter (1983). *Folklig kultur i Europa 1500-1800*. Stockholm: Författarförlaget

Churchill, Helen, & Homfray, Mike. (2008) ”European Capital of Culture: whose culture? Lesbian and gay culture in Liverpool”, i W. Coudenys (Red.), *Whose Culture(s)?* (s. 112-118). Liverpool: UneECC.

Coudenys, Wim (2008). ”Whose culture are we talking about?”, i W. Coudenys (Red.), *Whose Culture(s)?*, (s. 5-7). Liverpool: UneECC.

Delborge, Marc (2008) ”The European Capitals of Culture, their past, the future of Europe and the actual European awareness policy: the cases of Salamanca and Bruges”, i W. Coudenys (Red.), *Whose Culture(s)?*, (s. 15-24). Liverpool: UneECC.

Engdahl, Oskar, Larsson, Bengt (2011). *Sociologiska perspektiv*. Lund: Studentlitteratur

Ericstam, Johan (1998). ”Konstmuseifältet”, i D. Broadys (Red.), *Kulturens Fält. En antologi* (s. 237-246). Göteborg: Daidalos.

Esaiasson, Peter, Gilljam, Mikael, Oscarsson, Henrik, & Wängnerud, Lena (2012) *Metodpraktikan*. Vällingby: Nordstedts Juridik.

Oerters, Kathrin, & Mittag, Jürgen. (2008) ”European Capitals of Culture as incentives for local transformation and creative economies: tendencies – examples - assessments”, i W. Coudenys (Red.) *Whose Culture(s)?*, (s. 70-97). Liverpool: UneECC.

Schneider, Ana-Karina (2008) ”Minorities, margins, peripheries and the discourse of Cultural Capital”, i W. Coudenys (Red.), *Whose Culture(s)?* (s. 25-34). Liverpool: UneECC.

Trost, Jan (2010). *Kvantitativa intervjuer*. Lund: Studentlitteratur.

Artiklar

Engdahl, Horace (2006) "Horace Engdahl: Högkultur som subkultur?". *Sydsvenskan*. Hämtad 2012-12-23 från: <http://www.sydsvenskan.se/kultur--nojen/horace-engdahl--hogkultur-som-subkultur/>

Fitjar, Rune D., Rommetvedt, Hilmar & Berg, Christin (2011) "European Capitals of Culture: elitism or inclusion? The case of Stavanger 2008". *International Journal of Cultural Policy* 19 (1): 63-83. doi:10.1080/10286632.2011.600755

Griffiths, Ron (2004) *City/Culture Discourses: "Evidence from the Competition to Select the European Capital of Culture 2008"*. *European Planning Studies*, 14 (4) 415-430. doi: 0.1080=09654310500421048

Sassatelli, Monica. (2008) "European Cultural Space in the European Cities of Culture". *European Societies* 10 (2): 225-245.

Publikationer

ECOTEC (2009) *Ex-post Evaluation of 2007 & 2008 European Capitals of Culture Executive Summary*. Birmingham: ECOTEC. Tillgänglig: http://ec.europa.eu/dgs/education_culture/evalreports/culture/2009/capitalsum_en.pdf

ESSnet Culture (2012) *European Statistical System Network on Culture Final Report*. Luxemburg: ESSnet Culture. Tillgänglig: <http://ec.europa.eu/culture/our-policy-development/documents/ess-net-report-oct2012.pdf>

Europaparlamentet och Rådets beslut nr 1622/2006/EG om inrättande av en gemenskapsåtgärd för evenemanger Europeisk Kulturhuvudstad för åren 2007 till 2019.

Europaparlamentet och Rådets beslut nr 1903/2006/EG om inrättande av programmet kultur (2007-2013).

Europeiska Gemenskaperna (2009) *European Capitals of Culture: the road to success. From 1985 to 2010*. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities. Tillgänglig: http://ec.europa.eu/culture/pub/pdf/ecoc_25years_en.pdf

The Monitoring and advisory Panel for ECoC 2013 (2010). *Report for the first monitoring and advisory meeting for the European Capitals of Culture 2013*. Kommissionen. Tillgänglig: http://ec.europa.eu/culture/documents/report_1monitoring_meeting_2013.pdf

The Monitoring and advisory Panel for ECoC 2014 (2011). *Report for the first monitoring and advisory meeting for the European Capitals of Culture 2014*. Kommissionen. Tillgänglig: <http://ec.europa.eu/culture/our-programmes-and-actions/doc/ecoc/first-monitoring-report-umea-riga2014.pdf>

Palmer, Robert, Richards, Greg & Dodd, Diane (2011) *European Cultural Capital Report 3*. Arnhem: Atlas

Palmer-Rae Associates (2004). *European Cities and Capitals of Culture Part 1*. Bryssel: Palmer-Rae Associates. Tillgänglig: http://ec.europa.eu/culture/pdf/doc654_en.pdf

Rampton, James, McDonald, Neil, Mozuraityte, Neringa (2011) *Interim evaluation of selection and monitoring procedures of European Capitals of Culture (ECoC) 2010-2016 Final Report*. ECORYS. Tillgänglig: http://ec.europa.eu/culture/our-programmes-and-actions/doc/ecoc/ECoC_assignment_final_report_en.pdf

Vetenskapsrådet (2002). *Forskningsetiska Principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Vetenskapsrådet.

Digitala Källor

COM (2012) 407. *Proposal for a decision of the European Parliament and the Council establishing a Union action for the European Capitals of Culture for the years 2020 to 2033*. Tillgänglig: <http://ec.europa.eu/culture/our-programmes-and-actions/doc/ecoc/ec-proposal-post-2019.pdf>

KOM (2007) 242, Meddelande om en europeisk agenda för en kultur i en alltmer globaliserad värld. Tillgänglig: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2007:0242:FIN:SV:PDF>

Kommissionen (2012) *Article 167*. Hämtad 2012-11-25, från http://ec.europa.eu/culture/key-documents/article-167_en.htm

Kommissionen (2012) Cultural Heritage. Hämtad 2012-11-25, från http://ec.europa.eu/culture/our-policy-development/cultural-heritage_en.htm

Kommissionen (2012) *Future european capitals of culture*. Hämtad 2012-11-22, från: http://ec.europa.eu/culture/our-programmes-and-actions/capitals/future-capitals_en.htm

Kommissionen (2012) *The Units*. Hämtad 2012-11-25, från http://ec.europa.eu/culture/who-we-are/our-mission_en.htm

Kommissionen, *Guide for cities applying for the title of European Capital of Culture*. Hämtad 2012-10-29 från: http://ec.europa.eu/culture/pdf/doc633_en.pdf

Bilaga 1. Intervjuguide

1. Requirements from the EU for (*city*) to be suitable to host the European Capital of Culture
  - Implicit requirements
  - Examples
2. Guidelines concerning cultural expectations from the EU
  - Importance
  - Explicit or implicit guidelines
  - Examples
  - EU states that "high artistic and cultural quality" is expected from an European Capital of Culture: Visibility in (*city and year's*) cultural program
3. Influence regarding design of (*city and year*) by EU-requirements when first sending in the European Capital of Culture's application
  - Influence regarding cultural views
  - To what extent
  - Examples
  - Discussions about if certain cultural expressions would favor application
4. Remarks/constructive suggestions from the selection-/monitoring panel regarding (*city's*) cultural program
  - To what extent
  - Examples
  - Impression of having to convince the selection-/monitoring panel regarding cultural ideas
5. Other comments from the selection-/monitoring panel
  - To what extent
  - Comments on cultural arenas (cultural centres, music scenes etc.)
  - Comments on where events are located
  - Comments regarding "culture for who"
6. Changes in cultural program/other ideas after the selection-/monitoring panel's advice
  - To what extent
  - Examples
7. Overall common cultural views in the selection-/monitoring panel
  - Kind of cultural views
  - Difference from member to member
  - Examples
  - Effect on (*city and year's*) design
8. Cultural selection in the process of developing the program
  - Kind of cultural selection
  - Influence of the selection-/monitoring panel or the EU in the cultural selection
  - Examples